

HJELPEARBEIDET
TIL OFRE FOR MENNESKEHANDEL
- EN UTFORDRING

RACHEL EAPEN PAUL OG LENE NILSEN OSLO 2009

TITTEL:

hjelpearbeidet til ofre for menneskehandel
- en utfordring

UTGITT AV:

Krisesentersekretariatet
Helse og rehabilitering

SKREVET AV:

Rachel Eapen Paul og Lene Nilsen

DESIGN/LAYOUT:

Ultimatum Design

UTGIVELSEÅR:

Oslo 2009

OVERSATT AV:

Torleif Jakobsen

INNHOLD

1. INNLEDNING	6
1.1 Mål	6
1.2 Metode	6
1.3 Disposisjon	6
2. SAMMENDRAG	7
2.1 Beskyttelse og bistand	7
2.1.1 Anbefalinger	7
2.2 Straffeløp	7
2.2.1 Anbefalinger	7
2.3 Forebygging	8
2.3.1 Anbefalinger	8
3. INTERNASJONALE FORPLIKTELSE, NASJONALE RETNINGSLINJER OG TILTAK	9
3.1 Internasjonale forpliktelser	9
3.2 Nasjonale retningslinjer	9
3.3 Norsk lov	9
3.4 Andre tiltak	10
4. DE OVERLEVENDES ERFARINGER	11
4.1 Rekrutteringen	11
4.1.1 Fra kvinnenes historier	11
4.1.2 Anbefalinger	12
4.2 Livet i prostitusjon	13
4.2.1 Fra kvinnenes historier	13
4.2.2 Anbefalinger	15
4.3 Veien ut	15
4.3.1 Fra kvinnenes historier	15
4.3.2 Anbefalinger	17
4.4 Å etablere et nytt liv	17
4.4.1 Koordinering av beskyttelse og bistand	17
4.4.2 Trygge bosteder og øyeblikkelig praktisk og sosial bistand	18
4.4.3 Midlertidig og permanent oppholdstillatelse	18
4.4.4 Samarbeid med myndighetene	20
4.4.5 Tilgang til helsetjenester	22
4.4.6 Juridisk bistand	23
4.4.7 Inntektsgivende muligheter	24
4.4.8 Alternative boliger	24
5. KONKLUSJON	26
6. RELEVANTE RESSURSER	28
APPENDIKS, INTERVJUGUIDE	31

: FORORD

Målet med dette prosjektet er å fortelle historiene til kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel, å belyse utfordringene samfunnet står ovenfor samt å foreslå ytterligere tiltak for å møte kvinnenes behov.

Gjennom intervju forteller tolv kvinner fra forskjellige land sine historier om å bli trafikkert til Norge. De forteller om familie, barndom og ungdomstid, og om hvordan de endte opp på krisesenter i Norge. Kvinnene har nå kommet seg ut av prostitusjon og er i kontakt med ROSA-prosjektet, som koordinerer beskyttelse og bistand til kvinner som er utsatt for menneskehandel.

Vi vil takke kvinnene som har delt sine erfaringer gjennom dette prosjektet. Uten dem hadde prosjektet vært umulig. Takk til Cand. Polit. Rachel Eapen Paul og Cand. Polit. Lene Nilsen for å ha laget denne verdifulle rapporten. Og sist, men ikke minst, vil vi takke Helse og Rehabilitering for finansieringen av prosjektet.

Oslo, April 2009

Tove Smaadahl

Tove Smaadahl

: TAKK TIL

Vi setter stor pris på at de kvinnelige ofrene for menneskehandel ville dele sine historier med oss. Intervjuene ble gjennomført av Unni Rustad og Rachel Eapen Paul. Unni Rustad har gjort en svært god jobb, og vi er spesielt takknemlig for hennes bidrag til rapporten. Hennes arbeid med å presentere historiene til kvinnene i fortellende form finnes på KILDENs internettside <http://portretter.no> (bare på norsk).

Kvinnene som ble intervjuet i rapporten er alle en del av ROSA-prosjektet i Norge. Vi takker ROSA og de to rådgiverne der, Maya Brenna Nielsen og Unni Kiil for tilretteleggingen i forbindelse med studien. Vi takker dem også for at de, til tross for travle arbeidsdager, tok seg tid til å dele med oss sine erfaringer fra arbeidet som koordinatore for bistand til kvinnelige ofre for menneskehandel i Norge.

Vi vil også takke kvinnene som jobber på krisesentrene så vel som tolkene som har vært til stor hjelp underveis i intervjuene.

Birgitte Ellefsen i KOM-prosjektet i Politidirektoratet har vært en stor kilde til viten og innsikt. Marie Rimestad fra Nadheim kvinnesenter har vært svært hjelpelig, og har bidratt med sin innsikt i livene til kvinner som har blitt trafikkert til Norge og deres behov. Vi takker dem begge.

Referansegruppen for prosjektet har også gitt verdifulle innspill og kommentarer til rapporten. Vi takker Solveig Dahl, Nina Kristiansen, Ragnhild Hennum og Maya Brenna Nielsen.

Vi er takknemlig for Ragnhild Hennums hjelp med å redigere og slutføre rapporten. Og vi takker Maria Grönroos for hennes støtte og interesse for prosjektet, for hennes nøyaktige gjennomlesning av rapporten, og for hennes kommentarer.

Vi takker KILDEN (Informasjonssenteret for kjønnsforskning i Norge) for å ha gitt oss oppmuntring, og for tilrettelegging av arbeidet.

Sist, men ikke minst, vil vi takke Helse og Rehabilitering for å ha finansiert dette prosjektet.

1. INNLEDNING

Bruddet på kvinners rett til frihet fra vold som handel med kvinner til Norge representerer, er en krenkelse av deres iboende menneskelige verdighet.

Handel med kvinner både bryter og svekker eller opphever gleden av menneskerettigheter innen det politiske, økonomiske, sosiale, sivile, og kulturelle felt, og innen hvilket som helst annet felt, som for eksempel:

- Retten til liv
- Retten til frihet og personlig sikkerhet
- Retten til likhet
- Retten til lik beskyttelse etter loven
- Retten til å være fri fra alle former for diskriminering
- Retten til høyest oppnåelige standard for fysisk og mental helse
- Retten til rettfærdige og gunstige arbeidsforhold
- Retten til å ikke bli utsatt for tortur eller annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

(Artikkel 3 i FN's Deklarasjonen om avskaffelse av vold mot kvinner)

1.1 MÅL

Målet med dette prosjektet er å komme med forslag til hvordan kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel best mulig kan få dekket sine behov og ivarett sine rettigheter.

Kvinner som har overlevd menneskehandel blir ofte marginalisert som gruppe. Prosjektet har derfor prioritert å gi dem et forum hvor de kan ytre sine meninger og bidra med sine erfaringer.

Anbefalingene er hovedsakelig basert på informasjonen som kvinnene har gitt, supplert av kunnskap og erfaringer ervervet av mennesker som jobber med å gi assistanse og beskyttelse til kvinnene.

Denne rapporten forsøker å gi et bilde av kvinnes situasjon og behov under menneskehandelens ulike faser. Her er noen av problemstillingene som denne rapporten tar for seg:

- Hvilke behov har kvinnene for medisinsk, psykologisk og rettslig hjelp?
- Hvilke velferdstjenester trenger kvinnene for å kunne etablere og integrere seg i det norske samfunnet?
- Hvordan kan man forhindre at kvinnene blir gjort til offer igjen?

(Problemer relatert til kjønnsbasert forfølgelse som grunnlag for oppholdstillatelse blir ikke behandlet i denne studien)

1.2 METODE

Denne rapporten er basert på informasjon oppnådd gjennom lange intervjuer med 12 kvinner som har blitt trafikkert til Norge. Kvinnene har alle fått bistand fra ROSA-prosjektet. Kvinnene kommer fra 10 land fra

forskjellige deler av verden. Historiene deres er også lagt ut anonymt i fortellende form på KILDENs webside: <http://portretter.no>

En intervjuguide ble utformet og brukt som grunnlag for intervjuene (se appendiks). Etter hvert som kvinnene begynte å fortelle om meget følsomme tema og sine erfaringer fra utnyttelse, misbruk, voldtekt og tortur, fant intervjuerne imidlertid det ofte nødvendig å la kvinnene få snakke fritt og følge sine egne tanker. Kvinnene ble garantert fortrolighet. Navnene som er brukt på kvinnene er fiktive. Alle navn på land og steder har blitt forandret. Intervjuene ble gjennomført av Unni Rustad (som var til stede ved alle intervjuene med de 12 kvinnene) og Rachel Eapen Paul (som var til stede ved 5 av dem). Kvinnene samtykket i at intervjuene kunne brukes i rapporten. Tolk ble bare brukt når kvinnene ba om det. Dette for å kunne bevare kvinnes fortrolighet så godt som mulig (mange av dem frykter sladder blant personer fra deres hjemland bosatt i Norge).

Det ble gjennomført ytterlige intervju med: 1) de to rådgiverne ved ROSA-prosjektet – Unni Kiil og Maya Brenna Nielsen, 2) leder for KOM-prosjektet i Politidirektoratet – Birgitte Ellefsen, 3) advokaten til ett av ofrene og 4) ansatte ved krisesentrene som bistod kvinnene.

Unni Rustad fulgte også en rettssak mot menneskehandel. Prosjektet har hatt en referansegruppe bestående av: Solveig Dahl, Nina Kristiansen, Ragnhild Hennem, Maria Grønroos og Maya Brenna Nielsen. Gruppen møttes tre ganger i løpet av prosjektets forløp.

1.3 DISPOSISJON

Rapporten gir først et sammendrag av funnene og anbefalingene (kapittel 2). Deretter presenteres en oversikt over noen av initiativene i Norge i arbeidet mot menneskehandel, inkludert nasjonal lovgivning, fremgangsmåter og tiltak, så vel som forpliktelser i henhold til internasjonale avtaler (kapittel 3). Etter dette følger en beskrivelse av kvinnes erfaringer i de ulike fasene i menneskehandlingsprosessen, deres liv i prostitusjon, veien ut av prostitusjon, og etableringen av et nytt liv. Kapittelet kommer også med forslag til hvordan utfordringene som har blitt identifisert best kan håndteres (kapittel 4). Rapporten runder av med noen avsluttende kommentarer (kapittel 5).

2. SAMMENDRAG

Hovedkonklusjonen i denne utredningen er at det eksisterer et stort behov for større innsats i Norge for å strømlinjeforme, profesjonalisere og forbedre arbeidet rettet mot å gi beskyttelse og hjelp til ofre.

Det er også behov for en koordinert innsats for å forebygge kjøp av sex og for å straffeforfølge gjerningsmennene i Norge. Målet bør være å gi kvinnene tilgang til mer forutsigbar og permanent beskyttelse og hjelp. Den støtten ofre for menneskehandel i Norge får i dag, må forbedres. Dette sammendraget oppsummerer hovedområdene som denne rapporten tar for seg: beskyttelse og bistand til ofre, straffeforfølgelsen av gjerningsmennene og forebygging, med forslag til tiltak som kan iverksettes innen det enkelte området.

2.1 BESKYTTELSE OG BISTAND

Kvinnene i denne studien viser til flere positive erfaringer i sitt møte med det norske hjelpeapparatet. ROSA-prosjektet, de ansatte ved krisesentrene, Nadheim, Pro-Senteret, de dyktige personene ved KOM-prosjektet, politiet og immigrasjonsmyndighetene blir ofte nevnt som meget positive bidragsytere i arbeidet med å sikre en koordinert bistand og beskyttelse til ofre for menneskehandel. Men historiene avslører også at hjelpen i flere av sakene er ukoordinert og uforutsigbar. Når dette er nevnt, er det viktig å huske at hver kvinne som får hjelp vil bli assistert av 2-3 hjelpere og møter 3-10 saksbehandlere/myndighetspersoner. Kvinnenes erfaringer viser at hjelpen alfor ofte er avhengig av personen som bistår sin kompetanse og holdninger til kvinner i prostitusjon. Erfaringene avdekker videre at kvinner trenger særskilt oppfølging i prosessen med å etablere et nytt liv. I noen tilfeller har kvinner blitt mottatt av hjelpeapparatet på en måte som de har opplevd som dypt nedverdiggende og ydmykende. Det må derfor settes økt fokus på de rådende etiske standardene i hjelpe- og behandlingsapparatet.

2.1.1 Anbefalinger

- Det bør etableres mer systematiske og permanente løsninger for å møte beskyttelses- og bistandsbehovene til ofre for menneskehandel. Det bør derfor utarbeides systemer og prosedyrer som garanterer en lik standard på hjelpen som gis.
- Håndboken redigert av KOM-prosjektet, som inneholder alle eksisterende rettigheter ofre for menneskehandel har krav på, bør distribueres over hele landet til alle som er involvert i å hjelpe ofre for menneskehandel.
- Ofres formelle rettigheter bør styrkes for å gi dem likestilling og enkel tilgang til helsetjenester, velferdstjenester og juridisk rådgivning. Den juridiske bistand som gis må økes i omfang i forhold til i dag.
- Hele prosessen rundt søknaden om midlertidig oppholdstillatelse bør forbedres da prosessen i dag er for langsom.
- Ofrenes søknader om oppholdstillatelse bør behandles uavhengig av om de anmelder saken eller ikke.
- Mulighetene for inntektsgivende aktiviteter bør forbedres.
- Det bør utvikles en mer koordinert tilnærming til hvordan å få flere kvinner trygt ut av menneskehandel.

- Tiltak for å styrke ofre for menneskehandel bør implementeres i et større omfang enn i dag.
- En overlevelses håndbok for kvinnelige ofre for menneskehandel bør utarbeides.
- Det bør utarbeides en oversikt over tolker og de bør bli gjort mer økonomisk tilgjengelig.
- Arbeidet til ROSA-prosjektet bør styrkes gjennom å øke antall ansatte ved prosjektet.
- En felles lokalisering for de forskjellige instansene som jobber med menneskehandel bør drøftes.

2.2 STRAFFEFORFØLGELSE

Kvinner er ekstremt sårbare under straffeforfølgingsprosessen, og myndighetene må være bevisst og ta hensyn til dette. I følge kvinnene er det flere forhold som gjør det vanskelig å bestemme seg for å vitne. Det er forhold som sikkerhet, helse, tillit og kunnskap. I Norge er det ikke mulig å avgi anonym vitneforklaring, men for å lette belastningen er det mulig for dommeren å få de tiltalte til å forlate rommet mens kvinnen avgir sin vitneforklaring. Dette skjer imidlertid ikke automatisk, og det er opp til den enkelte dommer å avgjøre dette. Derfor må kvinnen være forberedt på å måtte møte menneskehandleren sin ansikt til ansikt i retten.

I tillegg må hun forberede seg på mange timer i retten og flere måneders venting på krisesenteret.

Holdninger de møter fra myndighetspersoner og fagfolk er iblant et problem. Noen erfarer å bli satt under press gjennom at juryens medlemmer uttrykker ikke-verbale holdninger. I dag består juryen av ti «helt vanlige mennesker» som feller dom. Deres oppfatning av kvinner utnyttet i prostitusjon som «offer» og pålitelig vitne, så vel som juryens rådende meninger om prostitusjon, abort og kvinners rettigheter generelt, kan påvirke hvordan kvinnes vitneforklaring oppfattes.

2.2.1 Anbefalinger

- Ofre for menneskehandel bør få økt juridisk rådgivning og informasjon om rettsystemet og straffeprosessen. Dette for å gi dem et best mulig grunnlag for å ta beslutningen om hvorvidt de vil gå til anmeldelse av forbrytelsen.
- Jurysystemet bør endres i saker som omhandler menneskehandel. Juryen bør kun bestå av eksperter valgt på grunnlag av deres kunnskap og ekspertise i menneskehandel, vold og migrasjon.
- Å sikre tilfredsstillende beskyttelse og bistand for kvinnene i løpet av og etter rettsprosessen.
- Rett på fri retts hjelp til ofre for menneskehandel økes fra 3 til 10 timer.
- Å gi vitnebeskyttelse og psykologisk bistand til ofre for menneskehandel
- Forsterket vitnebeskyttelse.
- Kun bruk av kvalifiserte tolker må garanteres.

- Opplysninger om og identiteten til kvinnelige ofre for menneskehandel må beskyttes bedre enn i dag.
- Om mulig ta i bruk alternative metoder for vitneforklaringer (f.eks. video)
- Diskriminerende holdninger, ydmykelse og trakassering av ofre i retten må bli tatt tak i og stanset.
- Et minimumsbeløp bør garanteres ofre for menneskehandel som økonomisk kompensasjon for den volden de har blitt utsatt for. Kompensasjon bør være uavhengig av rettsakens utfall.
- Oppholdstillatelse bør garanteres til identifiserte ofre for menneskehandel, uavhengig av om vitneforklaring blir gitt eller ikke.

til sine hjemland, ser vi at ulike former for opplæring og utdanning som er lett å praktisere i hjemlandet, er viktig for å styrke kvinnene og dermed forebygge retraffikering.

2.3 FOREBYGGING

Intervjuene med kvinnene gir oss verdifull innsikt i deres situasjon og hvordan de ble rekruttert inn i prostitusjon. Historiene deres viser at den økende globale etterspørselen etter seksuelle tjenester, sammen med kvinnenes status og mangel på likestilling i samfunnet, lokalsamfunnet og i hjemmet, er den viktigste drivkraften bak menneskehandel i prostitusjon. Andre faktorer er mangel på utdanning og jobbmuligheter til å gjøre dem økonomisk selvstendige. Krig og konfliktsituasjoner øker kvinner og jenters sårbarhet og kan bidra til at de blir rekruttert til menneskehandel. Kvinnenes historier avslører alvorlig og systematisk mental, fysisk og seksuell vold begått av menneskehandlere, hallikere og kunder.

2.3.1 Anbefalinger

- Det er nødvendig med en helhetlig tilnærming hvor integrerte tiltak for å avskaffe menneskehandel for seksuell utnyttelse iverksettes
- En streng håndheving av loven som kriminaliserer kjøp av sex i Norge må prioriteres
- Undervisningsredskap som går på kjønn, makt og seksualitet må utvikles
- Internasjonalt arbeid for å oppmuntre flere land til å kriminalisere kjøp av sex bør gjennomføres
- Tiltak for å redusere kvinner og jenters sårbarhet for å bli utsatt for menneskehandel i sine respektive hjemland bør iverksettes, blant annet gjennom utviklingsprogram beregnet på å styrke kvinner.
- Tilgang på ulike former for opplæring og utdanning i Norge er viktig for å forhindre retraffikering av kvinnene. Eksempler på dette kan være negledesign og make-up skole, lære å lese og skrive, norskundervisning og andre ferdigheter avhengig av kvinnenes ønsker. Vår erfaring er at utdanning og opplæring har mange positive effekter. Kvinnene får bedre selvfølelse og føler seg sterkere og mer mentalt avslappet. I de tilfeller hvor kvinnene blir sendt tilbake

3. INTERNASJONALE FORPLIKTELSER, NASJONALE RETNINGSLINJER OG TILTAK.

Dette kapittelet gir en oversikt over noen tiltak, inkludert internasjonale forpliktelser, nasjonale retningslinjer og lover som har blitt innført i Norge for å avskaffe menneskehandel.

3.1 INTERNASJONALE FORPLIKTELSER

Norge har sluttet seg til internasjonale konvensjoner som gir føringer for arbeidet mot menneskehandel. *FNs konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner krever at alle konvensjonspartene «skal treffe alle egnede tiltak... for å gjøre ende på enhver form for handel med kvinner og utnyttelse av kvinneprostitusjon» (FNs Generalforsamling 1979, artikkel 6).*

15. november 2000 vedtok Generalforsamlingen *FNs konvensjon mot grenseoverskridende organisert kriminalitet og protokollen for å forebygge og bekjempe handel med mennesker, med særlig vekt på kvinner og barn* (Palermo protokollen). I artikkel 3 blir handel med mennesker definert som følger:

«a) 'handel med mennesker': rekruttering, transport, overføring, husing eller mottak av personer, ved hjelp av trusler om bruk av vold eller bruk av vold eller andre former for tvang, av bortføring, av bedrageri, av forledelse, av misbruk av myndighet eller av sårbar stilling eller av å gi eller å motta betaling eller fordeler for å oppnå samtykke fra en person som har kontroll over en annen person, med sikte på utnyttning»

I følge artikkel 3 i Palermo protokollen er offeret for menneskehandel siit samtykke ikke av betydning for å avgjøre om personen har blitt utsatt for menneskehandel eller ikke. Artikkelen slår fast at:

«Samtykke fra et offer for handel med mennesker til den tilsiktede utnyttningen... skal være uten betydning der noen av midlene... er brukt...»

Protokollen for å forebygge og bekjempe handel med mennesker, med særlig vekt på kvinner og barn (2000, artikkel 3).

Denne definisjonen gir en felles forståelse av handel med mennesker for alle konvensjonspartene. Norge har også ratifisert Europarådets konvensjon om tiltak mot menneskehandel (ratifisert i 2008).

Konvensjonen har som formål:

- å forebygge og bekjempe menneskehandel og samtidig sikre likestilling mellom kvinner og menn,
- å beskytte menneskerettighetene til personer som er ofre for menneskehandel, å utarbeide en helhetlig ramme for beskyttelse av og bistand til ofre og vitner som samtidig sikrer likestilling mellom kvinner og menn, samt å sikre effektiv etterforskning og strafforfølgning,
- å fremme internasjonalt samarbeid om tiltak mot menneskehandel.

2. For å sikre en effektiv implementering av bestemmelsene fra konvensjonspartenes side, oppretter konvensjonen en eget overvåkningsmekanisme. Konvensjonen skal gjelde for alle former for menneskehandel enten nasjonal eller internasjonal, enten det er knyttet til organisert kriminalitet eller ikke. GRETA består av en gruppe eksperter på tiltak mot handel med mennesker som skal kontrollere implementeringen av denne konvensjonen blant konvensjonspartene (St.prp.nr.2.2007-2008).

3.2 NASJONALE RETNINGSLINJER

Siden 2003 har Norge utviklet tre nasjonale handlingsplaner for å bekjempe menneskehandel. Den siste handlingsplanen, Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 Stopp menneskehandelen, inneholder 37 tiltak. Tiltakene søker å begrense rekruttering og etterspørsel, å sikre hensiktsmessig bistand og beskyttelse for ofre, å sikre en større grad av eksponering og rettsforfølgelse av menneskehandlere, å sikre mer kunnskap og sterkere samarbeid på tvers av disipliner og å styrke det internasjonale rammeverket og internasjonalt samarbeid.

3.3 NORSK LOV

Stortinget har vedtatt flere lover for å bekjempe menneskehandel. § 224 i Straffeloven forbyr menneskehandel. Straffen for overtredelse er inntil 5 år. Og inntil 10 år i grove tilfeller. De personene som er involvert i menneskehandel vil ofte ha overtrådt flere forskrifter i straffeloven¹. For eksempel hallikvirksomhet (§ 202), voldtekt (§ 192) og legemsbeskadigelse (§ 228 og 229). Myndighetene har tatt en rekke skritt for å begrense etterspørselen etter prostitusjon og derav etterspørselen etter kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel. I 2002 introduserte Norge etiske retningslinjer for statlige ansatte som forbyr kjøp av seksuelle ytelser. I 2005 startet myndighetene en treårig informasjonskampanje. Målet var å stanse menn fra å kjøpe sex (Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009, side 8). I 2008 ble en ny lov som forbyr kjøp av sex vedtatt av Stortinget. Denne loven trådte i kraft 1. januar 2009. Ofre for menneskehandel i Norge har krav på visse rettigheter og ytelser. De ofrene som har fått innvilget seks måneders refleksjonsperiode, har krav på midlertidig oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse (rundskriv nr. A1-10/06). Ofre har også krav på praktisk bistand, rådgivning, grunnleggende helseomsorg, rettslig bistand og et trygt sted å bo.

¹ Personer involvert i menneskehandel vil ofte ha overtrådt flere forskrifter i Straffeloven. For eksempel § 60 (medvirkning i organisert kriminalitet), § 61 (gjentatt kriminalitet), § 202 (forbud mot anskaffelser), § 222 (tvang), § 203 (kjøp av seksuelle tjenester av personer under 18 år), § 223 (frihetsberøvelse) og § 225 (slaveri), § 227 (trusler), § 228 flg. (fysisk mishandling), § 192 flg. (seksuelle forbrytelser) og § 47 av innvandringsloven.

3.4 ANDRE TILTAK

Utlendingsdirektoratet (UDI) har ansvar for å gi nødvendig informasjon til ofre for menneskehandel så vel som å sørge for at alle potensielle ofre for menneskehandel blir identifiserte og beskyttet (rundskriv nr. AI-10/06, mai 2008 og Utlendingsdirektoratets årlige rapport 2007, side 23). En nasjonal koordineringsenhet for bistand og beskyttelse av ofre for menneskehandel, KOM-prosjektet, er administrert av Politidirektoratet. KOM-prosjektet bistår støtte- og tjenesteeapparatet med metoder for identifisering samt planlegging og mobilisering av bistands- og beskyttelsestilbud til ofre for menneskehandel. De bidrar også til informasjonsutvikling og kompetanseheving innen feltet menneskehandel (Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009, side 22).

ROSA-prosjektet ble etablert i 2005 som følge av et initiativ fra Krisesentersekretariatet i Norge. ROSA står for reetablering, oppholdssteder, sikkerhet og assistanse. Prosjektet er et tiltak i regjeringens handlingsplan mot menneskehandel og blir implementert av Krisesentersekretariatet og finansiert av Justis- og politidepartementet. Prosjektet sørger for støtte, bistand, rådgivning og trygge oppholdssteder for kvinner utsatt for menneskehandel.

Norge er også medlem av det nordisk-baltiske nettverket mot menneskehandel. Nettverket består av representanter fra offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner fra alle nordiske og baltiske land som jobber med, bistår og beskytter kvinnelige ofre for menneskehandel. Nettverket møtes regelmessig for å utvikle og dele erfaringer og ekspertise, for å utvikle felles standarder og retningslinjer for støtteordninger for ofre, og for å identifisere og enes om regionale prioriteringer.

Januar 2007 etablerte Oslopolitiet en spesialenhet kalt STOP-gruppa for å bekjempe menneskehandel. Flere tilfeller av menneskehandel har blitt oppdaget og straffeforfulgt som et resultat av denne gruppens arbeid (En aktiv helhetlig justispolitikk, Justispolitisk status juli 2008, side 14).

I neste kapittel (kapittel 4) vil erfaringene til kvinner ofre for menneskehandel i Norge som har blitt intervjuet bli presentert, sammen med informasjon om deres rettigheter.

4. DE OVERLEVENDES ERFARINGER

Dette kapittelet tar utgangspunkt i 12 kvinners historier og beskriver rekrutteringen inn i menneskehandel (4.1), deres liv i prostitusjon (4.2), veien ut (4.3) og det å skape seg et nytt liv (4.4).

4.1 REKRUTTERINGEN

4.1.1 Fra kvinnes historier

Kjønnsforskjeller og kvinners generelt lavere/underordnede status i deres samfunn og familier virker å gjøre dem mer sårbar i forhold til rekruttering til menneskehandel for seksuell utnyttelse. Dette fremgår av de fleste av kvinnes historier. Majoriteten av kvinnene sier de har erfart kjønnsdiskriminering og/eller har blitt utsatt for seksuelle voldshandlinger i en eller flere former av noen i nærmeste familie eller slekt før de ble vervet inn i sexindustrien eller ble trafikkert til prostitusjon.

Mange sier at deres brødre (som sønner i familien) var mer privilegerte enn dem selv. Fra kvinnes historier kan man se at deres oppfostring har krevd at de skulle rette seg etter stereotypiske kjønnsnormer. Normer som krever at jenter skal være velvillige, omsorgsfulle, ydmyke og kunne rette seg etter familiens behov. Som en konsekvens av dette hadde kvinnene mindre utdanning og færre muligheter for inntektsgivende arbeid enn sine brødre. Noen av kvinnene forteller om voldelige fedre, og om juling og misbruk de har blitt utsatt for hjemme og i sine familier. For å sitere en av dem, Anne:

«Far forlot oss, meg og min mor. Han flytta rett over veien, men han kom hjem hver kveld for å gi oss juling – han mishandla oss gjennom alle de åra.»

I tillegg sier mange av dem at deres seksualitet og deres valg av ektefelle / seksuelle partner ble kontrollert av familien. To av kvinnene ble også seksuelt misbrukt av fedrene sine. Kvinners sårbarhet for rekruttering inn i prostitusjon er kjønnsbestemt og kvinners seksualitet blir utnyttet innenfor og av deres familier.

Noen av kvinnene ble rekruttert inn i prostitusjon og /eller menneskehandel av sine egne fedre, onkler, kjærester og /eller ektemenn. Menns dominerende /overordnede og privilegerte status i familien virker å gi dem rett til å utnytte kvinnene i familien for å få tilgang til penger eller andre privilegier. Gutter (sønner) i familien ser ikke ut til å være utsatt for denne typen utnyttelse.

Hanna sier:

«Når jeg bodde sammen med faren min prostituerte jeg meg for å skaffe penger til familien. Brødrene mine visste om det. De spurte meg til og med om jeg kunne gi dem penger til sigaretter, så...»

Opplevelsen av å bli bedratt sviktet og utnyttet av sine fedre, onkler, kjærester eller ektemenn, og venner – mennesker de har stolt på – er helt klart ekstremt smertefullt og vanskelig å utstå, og vanskeligere og mer smertefullt jo lengre misbruket har foregått.

Kvinnenes begrensede frihet, mangelen på uavhengighet, og mangelen på makt og innflytelse over deres egne liv innad i familien (i varierende grad) har også gjort dem ekstremt sårbar for utnyttelse fra ukjente bakmenn. Kvinnene beskriver menneskehandlerne som veldig manipulerende, og at de vet hvordan de skal overtale og tvinge dem inn i industrien. I de fleste tilfellene brukte menneskehandlerne kvinnes/jentenes sårbarhet i rekrutteringsprosessen. De forespeilet dem at de skulle få et bedre liv på en eller annen måte – større frihet, økonomiske muligheter, inntekt, og bedre kår for sine kjære hjemme. Kvinnene ble med andre ord ikke fortalt om de virkelige forholdene de ville oppleve.

Eva forteller:

«En dag kom tre menn til landsbyen. De sa de trengte jenter som skulle bli toppmodeller. Vi trodde vi ville bli berømt. Han lovte min bestemor at hun ville få mulighet til å dra på sykehus for å få skikkelig behandling. Jeg trodde jeg hadde mulighet til å hjelpe bestemoren min.»

I hovedsak var bakmennene i kvinnes historier menn. I ett av tilfellene var det derimot en kvinne, selv om hun også virker å ha blitt styrt av mannlige menneskehandlere. I tillegg til kjønnsforskjeller har sammenbrudd av sosial struktur og fravær av lov og orden ved regimeskifter eller krigs- og konfliktsituasjoner også bidratt til kvinners sårbarhet i forhold til utnyttelse i sexindustrien.

Mona sier:

«Krigen har skylda. Om det ikke hadde vært for krigen ville ikke dette ha hendt. På grunn av krigen har jeg ingen familie, ingen mor, ingen far, og jeg vet ikke hvor søsknene mine er.»

Historiene avslører at menns etterspørsel etter seksuelle tjenester globalt og kjøp av kvinnekroppen er drivkraften bak og gir eksistensberettigelsen til sexindustrien. Menneskehandel til prostitusjon har på denne måten blitt en lukrativ og inntektsgivende virksomhet for sexindustrien. Det blir klart gjennom kvinnes historier at kvinner blir trafikkert fra fattigere land til rikere land hvor menn har en stabil kjøpekraft, eller til steder rikere menn reiser til. Dette understreker at menneskehandel er en internasjonal form for kriminalitet.

I følge UNIFEM har 127 land blitt kartlagt som opprinnelsesland og 137 land blitt kartlagt som destinasjonsland. De viktigste opprinnelsesland er land i Sentral- og Sørøst-Europa, Russland (CIS) og Asia, fulgt av Vest-Afrika, Latin-Amerika og Karibien. De viktigste mottakerlandene er land i Vest-Europa, Asia og Nord-Amerika (UNIFEM, Facts and Figures on VAW, Trafficking in Women and Girls).

Norge er et attraktivt marked for menneskehandel for prostitusjon «fordi vi er et rikt land med sterk kjøpekraft» (Regjeringens handlingsplan 2006-2009: side 7). At få saker om menneskehandel blitt ført for retten i landet har også bidratt til å gjøre Norge til et «trygt» og attraktivt land for menneskehandlere. Esohe Aghatise, en ekspert fra Nigeria på menneskehandel, påpekte dette i sin oppgave om menneskehandel og prostitusjon (Trafficking and prostitution, 2008).

Hanna, en av kvinnene som ble intervjuet, sier:
«Jeg endte opp som sex slave i Norge fordi han (menneskehandleren) mente at Norge var et veldig bra land å selge sex i.»

Selv om rekruteringsmetodene varierer hadde kvinnenes historier det til felles at rekrutererne først lokket dem til seg ved å tilby dem gode jobber og en bedre fremtid for seg selv og deres kjære. Straks menneskehandlerne har et grep om kvinnene forandrer de taktikk ved å bruke fysisk makt og seksuell vold. De fleste av kvinnene har opplevd voldtekt, fysisk vold og trusler i den innledende fasen av menneskehandlingsprosessen. Målet med voldtekten og volden ser ut til å være å knekke kvinnene, å innprente frykt i dem og klargjøre dem for deres fremtidige liv i prostitusjon. Monica og Evas historier illustrerer dette. Etter å ha blitt solgt av kjæresten sin til to menneskehandlere ble Monica holdt på et rom der de «forberedte» henne på et liv i prostitusjon: «Fra da av var jeg aldri alene. De første ukene bodde vi sammen i det rommet. De voldtok meg begge to. Så begynte de å sende menn til meg om natta. Etter en måned følte jeg at dette var livet mitt, og jeg gjorde ingen ting for å protestere. Den første gangen jeg prøvde å stikke av kuttet de opp håndleddene mine (hun viser meg) med et barberblad.»

Eva sier:
«Det var når vi hadde nådd frem til ... det begynte når vi var på bussen på vei til ... Vi reiste og reiste. Jeg husker at jeg tenkte at dette var veldig dumt. Hva som skjedde videre husker jeg ikke. Jeg bare husker at undertøyet mitt var fullt av blod og at jeg hadde vondt over hele kroppen. Det var den første gangen...»

En av kvinnene, Nadia, ble trafikkert til Norge på et skip. Menneskehandleren voldtok henne og de andre jentene på skipet. Hun forteller:

«Han fortalte oss at han ville kaste oss over bord om vi skrek eller nektet.»

Etter å ha blitt lokket og deretter krenket av menneskehandlerne ender kvinnene opp i prostitusjon og blir

til slutt trafikkert til seksuelt slaveri i Norge.

Det må iverksettes tiltak for å forebygge handel med kvinner til prostitusjon, både ved å endre menns etterspørselen etter kjøp av sex, så vel som å minske kvinner og jenters sårbarhet. Faktorer som øker mannlig etterspørsel bør identifiseres og tiltak rettet mot å redusere denne etterspørselen bør iverksettes (slik som kampanjer for å endre holdninger til kjøp av sex). Det bør videre igangsettes tiltak for å styrke kvinners posisjon i deres familier og lokalmiljø (for eksempel tiltak som fremmer utdanning og økt økonomisk selvstendighet). Som vi har påpekt tidligere i Kapittel 4.1.1 må vi i tillegg huske at sammenbrudd av struktur og samfunn/regimeskifte og krigs- og konfliktsituasjoner øker kvinner og jenters sårbarhet for menneskehandel.

4.1.2 Anbefalinger

Historiene til kvinnene i denne rapporten bekrefter at menneskehandel for seksuell utnyttelse er et kjønnsbestemt fenomen. Den omfattende globale mannlig etterspørselen etter kvinner i prostitusjon sikrer menneskehandlerne suksess og økonomisk profitt. Etterspørselen utgjør selve grunnlaget for, og sikrer kontinuiteten i, menneskehandlernes kriminelle aktivitet. Risikoen for at de skal bli pågrepet, ført for retten og straffet virker svært liten i forhold til den store økonomiske profitten som det er mulig å oppnå. Dette gir menneskehandlerne et insitamant til å utnytte kvinner og jenter til økonomiske formål. I så måte er den nye loven som forbyr kjøp av sex i Norge (2008, trådt i kraft i 2009) et viktig instrument i forsøket på å avskaffe etterspørselen etter trafikkerte kvinner utnyttet i prostitusjon. Loven kan ha en normdannende funksjon, og kan med tiden komme til å påvirke mannlige (så vel som samfunnets) holdninger til kjøp av sex – og på den måten redusere etterspørselen. Men, loven i seg selv vil sannsynligvis ikke være tilstrekkelig for å stoppe menn fra å kjøpe sex eller til å avskaffe prostitusjon eller menneskehandel. Det er også nødvendig å iverksette andre forebyggende og beskyttende tiltak. De eksisterende ikke-rettslige tiltakene, slik som kampanjen "Stopp menneskehandelen" og internettsiden <http://sexhandel.no>, virker å være utilstrekkelige ekstratiltak. Signalene man får av å lese websiden er motsigende og samsvarer ikke med signalene den nye loven som forbyr kjøp av seksuelle tjenester er ment å gi.

Myndighetenes innsats for å forhindre menneskehandel, både nasjonalt og internasjonalt, bør fokusere på å fjerne etterspørselen etter trafikkerte kvinner ved en mer systematisk tilnærming enn i dag. Dette bør gjøres gjennom at det settes fokus på avskaffelse av etterspørselen etter prostitusjon generelt, og at det ikke bare fokuseres på kvinner som åpenbart har blitt utsatt for menneskehandel.

Følgende tiltak for å eliminere etterspørselen etter prostitusjon/prostituert sex bør implementeres:

Nasjonalt:

- Man bør prioritere en streng håndhevelse av den nye loven som kriminaliserer kjøp av sex.
- Utvikle undervisningsmaterieell som går på kjønn, makt og seksualitet.
- Åpne en støttettelefon for menn som ønsker å slutte med kjøp av sex.

Internasjonalt bør norsk forebyggende innsats fokusere på å redusere kvinner og jenters sårbarhet ved å implementere følgende tiltak:

- Utviklingssamarbeidsprosjekt rettet mot å støtte og styrke kvinneorganisasjoner som jobber mot vold mot kvinner, inkludert handel med kvinner og seksuell utnyttelse av kvinner.
- Utviklingssamarbeidsprosjekt rettet mot å styrke kvinner og jenters posisjon i familien.
- Utviklingssamarbeidsprosjekt rettet mot å styrke kvinner sosialt, økonomisk og politisk.
- Utviklingssamarbeidsprosjekt for å spre informasjon om menneskehandel.

4.2 LIVET I PROSTITUSJON

4.2.1 Fra kvinnes historier

Alle kvinnene som ble intervjuet i denne studien har blitt trafikkert til Norge for å utnyttes i prostitusjon, og flesteparten av dem ble også trafikkert innad i hjemlandet og til andre land før de kom til Norge. Kvinnene har opplevd svik og bedrag og beskriver livet i prostitusjon som voldelig, isolerende og umenneskeligjørende. De føler seg brukt og misbrukt, og de føler seg som en salgsvare. Mange viste til at de hadde blitt brukt som lystobjekt eller leketøy av menneskehandlerne og kundene. Livet i prostitusjon fikk også de fleste av kvinnene til å føle seg maktesløse og fremmedgjorte i forhold til familien de reiste fra. Mange reiste fra hjemmene sine for å kunne hjelpe sine mødre, bestemødre og/eller barn.

Historien til Mona illustrerer smerten ved å være i prostitusjon, og hvordan hun opplevde det å leve i prostitusjon som tortur. «Det er veldig vanskelig for en jente å ha sex med to eller tre personer hver dag; Hele livet var som tortur. Jeg prøvde å slutte, men jeg kunne ikke.»

Noen av kvinnene fortalte oss at de var i gjeldsslaveri til menneskehandlerne. Menneskehandlerne fortalte kvinnene at de hadde pådratt seg enorme utgifter ved å transportere kvinnene til Norge, og at de derfor måtte betale dem for å dekke disse utgiftene. Nadia forteller at en kvinne som var

ment å hjelpe henne med å komme seg til Norge, fortalte at hun måtte betale henne 75 000 Euro:

«Så jeg spurte henne hva 75 000 Euro var for. Hun sa det var prisen for å bringe meg hit, og at jeg måtte arbeide for å betale tilbake. Jeg gråt og sa at jeg ikke ville ut på gata. Hun sa at det var greit fordi ikke alle trengte og ut på gata, de kunne jobbe hjemme. Jeg spurte henne hva slags arbeid det dreide seg om. Hun fortalte meg at menn ville komme hjem og møte meg og at hun ville ringe og fortelle meg det på telefon, også gav hun meg en telefon. De fortalte meg ingen ting. De fortalte meg ikke at det de tok var livet mitt og at de ville skade meg om jeg ville dra eller hvis jeg nektet å gjøre noe fælt.»

Alle kvinnene snakker om den fysiske, seksuelle og psykologiske mishandlingen og volden begått av menneskehandlerne, hallikene og kjøperne, selv om alvorlighet og hyppighet varierer. Mange av kvinnene har opplevd fysisk mishandling i form av fysiske angrep, tortur (for eksempel å bli brent med sigaretter), fysisk deprivasjon (bli nektet søvn, mat), å bli fysisk bundet (rep, lenker) og innesperret, og tvunget til å bruke narkotika og alkohol. Anne sier at hun regelmessig ble alvorlig banket opp av menneskehandlerne og at det kom til et punkt hvor hun var villig til å gjøre hva som helst for å unngå å bli banket opp. Eva snakker om hvordan menneskehandlerne og kundene brukte henne som leketøy og gjorde henne vondt for moro skyld:

«De brukte meg alle sammen som en "hore". Ikke bare slo de meg, men de lekte med meg og gjorde ting for å skade meg - som å slukke sigarettene sine på armen min. Jeg har mange merker på kroppen som jeg kan få hjelp til å helbrede, men ingen kan helbrede sårene på hjertet mitt.» Hun fortalte også at menneskehandlerne aldri brukte navnet hennes, de bare kalte henne fucking bitch - de tiltalte henne aldri på en anstendig måte.

Vera sier at det var godt at hun ikke kunne norsk fordi hun ikke forstod hva mennene sa til henne, og at det hjalp henne med å beskytte seg mot dem. Hun følte at mennene på denne måten ikke kunne «røre» henne. Hun sier: «Ja, du føler deg ikke så ille. Du forstår ikke hva han sier om deg. I hjemlandet mitt forstår jeg hva de sier til meg, og det er veldig sårende.»

Å leve i prostitusjon har vært fysisk skadelig for kvinnene. Mange forteller om det å ha blitt utsatt for seksuelt misbruk, vaginal, oral eller anal voldtekt, gruppevoldtekt, ubeskyttet sex, uønsket graviditet, tvangsabort, seksuell ydmykelse, og/eller tvungen nakenhet.

Anne forteller oss:

«Vi kom til et sted midt ute i skogen. Vi fikk beskjed om å kle av oss og vaske oss fordi vi var så skitne. Vi fikk en skål med vann og måtte gå ut naken. Det var kaldt – det var om høsten. Når vi kom inn ble vi gitt beskjed om å utføre oralsex på mennene. Vi var så redde at vi ikke turte å protestere. Etterpå ble vi tvunget til å ha sex med hverandre. Vi fikk instruks om å late som at vi likte det. Så voldtok én av mennene oss, før resten gjorde det, én etter én. Én av mennene ville bare få oralsex fordi han sa vi var så skitne. Det tok aldri slutt. Jeg vet ikke hvor lenge det varte. Så tok én av mennene meg bakfra. Jeg skrek. Det var så smertefullt. Én av mennene sa: 'nå er du ekte, slik er det'. Den første mannen kastet seg så over meg og tvang meg til å utføre oralsex på han igjen, men da sprang jeg ut for å spy. Jeg husker ikke hva som skjedde etter det, men de lot oss endelig i fred.»

Å holde kvinnene isolert synes å være en metode menneskehandlerne bruker for å kontrollere kvinnene. Noen av kvinnene forteller om hvordan de ble holdt isolert fra hverandre av menneskehandlerne, og at de ikke fikk lov til å prate med hverandre, og at de ofte ble neddopet.

Eva sier:

«Det var forbudt å prate med hverandre når vi var på jobb. Vi måtte tjene og prate med kundene. Vi hadde ikke lov til å prate med de andre jentene.»

Ut i fra kvinnes historier kan man se at de taper selvrespekt, selvtillit og tro på seg selv, så vel som andre mennesker.

Laila reflekterer over hvor ubehagelig livet var når hun levde i prostitusjon:

«Det var ikke noe bra. Det var ikke et godt liv. Du må ha sex med alle mulige slags menn. Noen av dem stinker. Også må du gjøre som de vil, og de kaller deg hva de vil. De har rett til det fordi du hører til på gata. Skjønner du?»

Hun fortsetter i samme tankerekke:

«Jeg kan ikke respektere meg selv. Kroppen min er ikke lagd for å selges. Forstår du meg? Det er ikke rettferdig at jeg må dele kroppen min med noen – det er ikke riktig at hvem som helst skal kunne ha sex med meg.»

Nadia reflekterer på samme måte:

«Jeg fikk besøk av kanskje fire, fem, seks, ti menn – hver dag. Det ødelegger kroppen.»

Vera forteller:

«Du føler deg brukt – som en ting. De betaler for kroppen din. Du blir betalt for at de skal kunne bruke kroppen din

som de vil. Ingen er interessert i deg som person.»

Monica sier:

«Jeg føler meg som en ting. Jeg er bare en kropp. Jeg kan ikke føle hjertet mitt. Og når jeg var gravid, husker jeg at jeg en dag tenkte at det var helt i orden for meg å ta abort og miste barnet fordi, hvis jeg fikk en jente, da ville det samme skje henne. De (menneskehandlerne) ville selge henne også.»

Kvinnene har blitt utsatt for psykisk misbruk, som dødstrusler mot seg selv og sine familier. Samtidig er de fullstendig under hallikenes og menneskehandlernes kontroll. Setares historie illustrerer hva hun ble utsatt for som prostituert (de fleste kvinnene hadde lignende historier):

«Du er i sjokk mens du er der. Du føler ikke og du ser ikke, og det er ikke deg det skjer med. Jeg tror du er blokkert fra resten av kroppen når noe sånt skjer. Det er som om du ser på deg selv fra utsiden, du føler det bare ikke. Etter jeg sluttet ser jeg på meg selv som en annen person. Jeg husker ikke. Det var ikke meg det skjedde med.»

Intervjuer: «Så når du forteller oss historien så er det som om du forteller om noen andre?»

«Ja, det er sånn det er. Kroppen din er blokkert, tankene dine er blokkert – det er en annen. Når jeg prater om det føler jeg at det er noen andre.»

«Den første mannen som kom var veldig skummel. Jeg vet ikke hvor han var fra. Han hadde en stor turban og et veldig langt skjegg. Han var en stor og lang mann, og når vi var der var jeg nødt til å ha sex med han. Hun (halliken) satt og så på alt. Plutselig var mannen oppå meg, han prøvde å drepe meg, eller jeg vet ikke, han var oppå meg og ville ikke gå av. Jeg fikk ikke puste – jeg kunne ikke røre meg eller... Så tok hun (halliken) ett eller annet som hun prøvde å slå mannen med for å få han til å reise seg. Han var virkelig skremmende.»

Intervjuer:

«Var du i huset hans?»

«Nei. I den lille leiligheten. Hun tok pengene etter hver kunde, og jeg var nødt til å gå gatelangs om nettene. Det har ingen ting å si at du er syk, at du har mensen, at det er kaldt – du må være på gata. Fra kveld til neste morgen. Og det var veldig kaldt det året jeg kom, minus tretti, helt vilt, og det måtte jeg gjøre i nesten to måneder. Så en dag sa hun at det var på tide for meg å dra tilbake til hjemlandet mitt. Hun kontrollerte meg hvert eneste minutt jeg var her. Ingen av jentene fikk prate med meg, og hvis en eller annen kunde ringte meg tok hun telefonen og sa at de aldri fikk ringe dette

nummeret igjen, også skiftet hun nummeret mitt.

Hun kontrollerte når jeg fikk spise, hvilke klær jeg skulle ha på med – absolutt alt.»

Laila forteller at hun var veldig deprimert og ulykkelig den tiden hun levde i prostitusjon, og at hun aldri har møtt en kvinne som har sagt at hun var glad for å være prostituert:

«Ingen er lykkelige med å være i prostitusjon. Jeg har aldri møtt noen. Alle kvinnene gråter alltid. Hva slags liv har du når du må prostituere deg før du kan skaffe mat til deg selv»

Mona sier:

«Jeg prøvde masse dop for å glemme. Jeg vet at om jeg ikke kommer på jobb en dag, eller om jeg skulle finne på å dø, så ville ingen komme å lete etter meg. Mange ganger begynte jeg å gråte mens jeg hadde sex med kunder. Hvordan skal en jente takle å sove med tre til fire menn hver eneste dag, hver eneste natt? Jeg hadde ikke noe liv.»

Kvinnene virker å ha tatt på seg skammen rundt det faktum at menn kjøper sex av dem. Setare sier at det å leve i prostitusjon har hatt svært dårlig innvirkning på henne, og at det har fått henne til å føle seg veldig forskjellig fra vanlige mennesker:

«Det har innvirkning på alt. Du vil aldri glemme det. Du kan aldri føle deg som en normal person. Du vil ikke finne deg til rette. Aldri føle deg vel. Som meg i Norge, når jeg er i et rom med ti andre mødre, alle med barn, føler jeg meg annerledes. Og når jeg er sammen med jentene på gata føler jeg meg også annerledes. Hvor enn jeg er føler jeg at jeg ikke hører hjemme. Du glemmer aldri. Prostitusjonen stjål noe viktig fra meg. Og når jeg er et sted, når jeg går på gata og jeg ser noen av kundene mine, da husker jeg hva jeg er og hvor jeg kommer fra. Det er mange slike ting som – hvordan skal jeg forklare? Du føler deg annerledes, som om du ikke hører til denne verden.»

Disse historiene forteller oss hvordan kvinner utsatt for menneskehandel føler seg brukt og misbrukt og hvordan de har blitt både fysisk og psykisk torturert. Alle kvinnene i denne studien var redde for å bryte ut. Veien ut var vanskelig, men de klarte det.

4.2.2 Anbefalinger

Hovedmålet bør være å hjelpe kvinner ut av prostitusjon. Samtidig bør kvinner som fortsetter et liv i prostitusjon få de helse- og velferdstjenestene de behøver. Se kapittel 4.4 for flere anbefalinger.

4.3 VEIEN UT

4.3.1 Fra kvinnenes historier

Veien ut av prostitusjon var for de fleste kvinnene full av hindre. For mange av kvinnene var det å kutte kontakten med menneskehandlerne og/eller hallikene et ekstremt farlig steg å ta. For det første blir alle kvinnene sterkt bevoktet av hallikene og menneskehandlerne, eller mennesker som jobber for dem. For det andre blir mange av kvinnene holdt igjen av trusler. De fleste kvinnene har levd under en konstant og alvorlig trussel for sitt liv og for livet til sin familie. Mange av kvinnene har blitt så terroriserte av misbruket de har blitt utsatt for, og at de ikke så på flukt som en utvei. Andre følte seg helt ute av stand til å rømme på grunn av de fysiske vilkårene de var holdt fanget under.

I tillegg til dette er kvinnene sårbare som innvandrere i et nytt land og er ute av stand til å finne hjelp. Mange av dem har ikke hatt noen de kunne stole på. For noen var de eneste personene de kjente menneskehandlerne – de samme personene som hadde misbrukt dem. Manglende språkkunnskaper er også et stort hinder for å kunne bryte ut, og sjansen for å finne informasjon om sine rettigheter og nødvendig hjelp er liten. Ingen av kvinnene kunne prate norsk når de først var fastlåst i situasjonen og trengte hjelp. Dessuten hadde menneskehandlerne og hallikene tatt kvinnenes identifikasjonspapirer før de kom så langt som å møte myndighetene. De fleste kvinnene hadde derfor enten falske pass eller ikke pass i det hele tatt. I de fleste tilfellene der menneskehandlerne hadde ordnet med reisedokumenter så kvinnene aldri papirene sine og fikk derfor heller aldri kjennskap til sin rettslige status i Norge.

For å sitere Mona:

«Han visste at jeg ikke hadde papirer. Han sa til meg: 'Jeg kan drepe deg, og ingen vil få vite det, ingen vet hvem du er, ingen vil lete etter deg.'»

Kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel har som tidligere nevnt blitt misbrukt og dårlig behandlet av menneskehandlerne i «klargjøringsprosessen», hvor de har blitt «forberedt» på et liv i prostitusjon. De mister selvtiliten og blir lært opp til å frykte politiet eller andre autoriteter. Hallikene og menneskehandlerne truer kvinnene med at de skal levere dem til politiet, og at de som menneskehandlere samarbeider med politiet. Kvinnen får derfor, helt forståelig, frykt for politiet og tør ikke be dem om hjelp. De ser ikke på politiet som en etat som kan gi dem hjelp. Monas historie illustrerer også hvordan kvinnene er redde for politi og myndigheter/etater i sine egne hjemland. Når vi spør henne om det å be om hjelp til å flykte, sier hun:

«Han truet meg med at han ville ta meg med til politiet, og at jeg ville bli satt i fengsel. Og, i landet jeg kommer fra, hvis du blir satt i fengsel, så kommer ingen og spør etter deg. Jeg visste ikke at jeg kunne få hjelp fra politiet. Han fortalte meg at jeg ville bli tatt av politiet hvis jeg gikk ut. Så jeg var redd for å gå ut. Jeg holdt meg inne i huset, og han brakte mennene til meg.»

Anne forteller:

«Jeg stoler ikke på noen – selv om jeg kunne tenkt meg det, men det er ikke lett. Jeg tør ikke å like mennesker lenger. Jeg tør ikke å stole på mennesker. Jeg bryr meg ikke om å bli kjent med mennesker lenger.»

Til tross for disse store vanskelighetene og hindrene har alle de intervjuede kvinnene lyktes i å komme seg ut av situasjonen med utnyttelse de har befunnet seg i. Men deres vei til et trygt oppholdssted tok ulike veier.

Monica forteller oss:

Menneskehandlerne etterlot meg i en taxi. Det var masse folk der. Jeg tok bagen min, sprang ut og tok tak i en manns hånd. Og jeg sa til ham:

«vær så snill og hjelp meg, jeg er hjelpsløs...»

og han tok meg med til politistasjonen.

Mange av kvinnene klarte å flykte fra menneskehandlerne på egen hånd. Det som er felles for dem er at de flyktet i et øyeblikk hvor menneskehandlerne var uoppmerksomme. Alle sammen flyktet ved hjelp av gode «hjelpere»: Én kvinne ble hjulpet av en mann på gaten, én ble hjulpet av en tidligere kunde, en annen ble hjulpet av en person på en kafé og en taxisjåfør, én ble hjulpet av en jente fra samme land som bor i Norge, og en annen fikk hjelp av en mann hun møtte. Noen av kvinnene kom seg ut av situasjonen ved å bli arrestert av politiet (på en flyplass etter å ha kommet til Norge eller på vei til kunder). De ble alle undersøkt av politiet og sendt i fengsel eller til asylmottak. To av kvinnene ble sendt til politiet av menneskehandlerne sine for å søke om asyl. Dette for at de skulle ha lovlig opphold mens de prostituerte seg i Norge. Kontakten med norske myndigheter gjorde at disse to kvinnene kom seg ut av prostitusjonen. Begge kvinnene ble trafikkert av kjæreste eller ektefelle. Mennene fant på historier som de med trusler og skremser tvang kvinnene til å gjenfortelle til immigrasjonsmyndighetene eller politiet.

Nina forteller:

«Mannen min hadde skrevet ned en historie som jeg skulle fortelle politiet. Han og vennen hans sa at jeg ikke skulle si noe når de ikke var der... de ville ha meg til å søke asyl.»

Når kvinnene forsøkte å flykte fra menneskehandlerne hadde de blandede erfaringer med det norske politiet eller immigrasjonsmyndighetene. Noen ganger opplevde de samme kvinnene forskjellig behandling fra politiet avhengig av hvem de fikk snakke med.

Laila fortalte at når hun først ble tatt av politiet var hun redd og forvirret. Hun sa hun visste at hun ikke hadde lov å jobbe med et turistvisum. De låste henne inne i tre dager på et rom uten vindu. Men senere møtte hun politifolk som hadde vært hyggelige mot henne. På det tidspunktet hadde hun bestemt seg for å søke refleksjonsperiode. Hun ble fortalt at hun kunne samarbeide med og hjelpe politiet, men at hun ikke var nødt til å gjøre det. De hadde snakket vennlig til henne, og politimannen som noterte historien hennes hadde vært veldig snill og hyggelig. Kvinnene forteller altså om ulike erfaringer. Enkelte av kvinnene snakker om hyggelige politienn og kvinner som har behandlet dem med respekt, som forstod den vanskelige sikkerhetssituasjonen deres, og som forstod behovet deres for bistand fra ROSA eller andre sosiale tjenester. Disse personene var politi som hadde erfaring i arbeidet med menneskehandel. Andre kvinner beskriver en manglende forståelse for deres prekære situasjon og de særskilte behovene som ofre for menneskehandel har i deres første møte med myndighetene. Noen av kvinnene forteller at myndighetene var uvillige til å hjelpe da de forsøkte å komme seg unna menneskehandlerne. Hannas historie illustrerer dette:

«Politiet gjorde ingen ting. De hjalp meg ikke – ikke før nå. I Norge skjedde det forferdelige ting med meg. Ingen hjalp meg, og politiet bare la bort saken. Jeg hadde samtaler med politiet i to dager sammen med advokaten min og tolken min. Etterpå sa de at de ville sende saken min over til KRIPOS, men de sendte ingen ting. De prøvde ikke å finne mannen. Ingen ting.»

I stedet for å få hjelp ble mange av ofrene selv siktet for straffbare handlinger, som ulovlig opphold eller for å ha tatt del i annen kriminell aktivitet. Dette underbygde det de allerede hadde blitt fortalt av menneskehandlerne - at de (kvinnene) ville bli tatt av politiet og straffet eller satt i fengsel. Det underbygde videre deres oppfatning av at det var de som var de kriminelle.

Laila ble arrestert av politiet fordi hun oppholdt seg ulovlig i Norge. Hun ble satt i fengsel, og ble ikke informert om hva som ville skje med henne. Hun beskriver frykten sin på denne måten:

«Dagene i fengsel var de verste dagene i mitt liv. De låste oss inne om natta – det var et lite rom uten vinduer. Vi var der i tre dager. Jeg var veldig redd.»

Alle kvinnene uttrykker en stor lettelse over endelig å ha klart å flykte fra menneskehandlerne og funnet et trygt sted å bo. De viser glede og lettelse når de møter rådgiverne i ROSA-prosjektet eller de som jobber på kritesentrene. Monica forteller oss at hun etter å ha kommet i kontakt med ROSA ble sendt til et kritesenter hvor hun følte seg glad og trygg.

«Og når jeg kom hit så ja!! Og nå er jeg så takknemlig overfor ROSA fordi de sendte meg til dette fine stedet. Og denne byen er også så fin.»

4.3.2 Anbefalinger

Den norske regjeringen bør utvikle en mer systematisk og proaktiv tilnærming for å få flere kvinner ut av hendene på menneskehandlerne og den globale sex industrien. Slike tiltak bør helt klart fokusere på kvinnes sikkerhet. Følgende tiltak bør implementeres:

- Det bør etableres et mer effektivt samarbeid mellom de ulike offentlige instanser (f.eks. samarbeidet mellom politiet, ROSA, UDI og velferdstjenestene). I tillegg bør det utnevnes en hovedinstans som har ansvaret for å få flere ofre ut av menneskehandelen.
- Eksisterende håndbøker for identifisering av ofre for menneskehandel bør gjøres tilgjengelig for flere ansatte ved førstelinjetjenester. En vellykket prosess for identifisering er avgjørende for å sikre at kvinnelige ofre for menneskehandel får den bistanden og støtten de har krav på.
- Kvinner i prostitusjon som blir tatt for ulovlig opphold i Norge (uten papirer eller oppholds- / arbeidstillatelser) bør behandles som mulige ofre for menneskehandel og fritas fra kriminelle og administrative siktelsler inntil det motsatte er bevist.
- Mer informasjon om ofre for menneskehandel og deres rettigheter bør utgis på ulike språk.

4.4 Å ETABLERE ET NYTT LIV

Felles for alle kvinnene er deres håp og drømmer om å leges og starte et nytt liv fritt for vold. De ønsker å nyte friheten og skape seg et bedre liv for seg selv og sine familier, leve et «vanlig» liv, lære språket og få seg en jobb. De behov kvinnene har uttrykt gjennom denne studien

er spesifisert under følgende kapitler: Koordinering av beskyttelse og bistand (4.4.1.), Trygge bosteder og øyeblikkelig praktisk og sosial støtte (4.4.2.), Midlertidige og permanente oppholdstillatelser (4.4.3.), Samarbeid med myndighetene (4.4.4.), Tilgang til helsetjenester (4.4.5.), Juridisk rådgivning (4.4.6.), Inntektsgivende muligheter (4.4.7.), Alternative boliger (4.4.8.).

4.4.1 Koordinering av beskyttelse og bistand

Etter å ha forlatt prostitusjonen, må kvinnene finne måter å etablere seg på i det norske samfunnet. Situasjonen deres er imidlertid høyst usikker da de som oftest ikke vet hvordan eller på hvilken måte de må gå fram på for å gjøre dette. De trenger hjelp til å håndtere så vel myndighetene, som organisasjoner og sosiale tiltak som er ment å gi dem beskyttelse og bistand. Det er en rekke instanser og fagpersoner som skal hjelpe kvinnene, men kvinnene mangler den nødvendige kunnskapen om det norske "systemet" og trenger hjelp til å få tilgang til dette. Det ville også gagne dem om de forskjellige instansene gav en mer koordinert støtte.

ROSA-prosjektet hjelper kvinner som har brutt ut av prostitusjon ved at prosjektet fungerer som et bindeledd mellom kvinnene og de ulike instansene som kvinnene må kontakte for å skape seg et bedre liv. Når de snakker om ROSA-prosjektet uttrykker alle kvinnene takknemlighet overfor rådgiverne som jobber der. De beskriver ROSA som et senter med enorm ekspertise på rettighetene til ofre for menneskehandel og på hvordan systemet, inkludert tjenestetilbudet i Norge, fungerer. Videre føler kvinnene at de kan stole på personene som jobber i ROSA. Kvinnene forteller at de er fornøyde med ROSAs innsats med å sette dem i kontakt med kompetente juridiske rådgivere, og med å skaffe dem trygge bosteder.

Monica forteller om det å komme til ROSA:

«Når jeg bodde på asylmottaket gråt jeg hele tiden. Jeg var redd. Jeg visste ikke hva som ville skje med meg. Jeg kunne ingen ting om dette stedet. Og når hun (rådgiveren fra ROSA) kom til meg, ble jeg så glad. Herregud, hun kom til meg, hun holdt meg i hånden og fortalte meg at 'vi jobber i ROSA, og vi vil hjelpe deg', og fra da av følte jeg meg så mye bedre. Jeg føler meg ikke redd lenger.»

Flere av kvinnene nevnte også KOM-prosjektet i Politidirektoratet. Lederen for KOM var nevnt av flere av kvinnene som en behjelpelig person. Kvinnene var også fornøyde med personer de hadde møtt i politiet med stor ekspertise innen feltet menneskehandel. For å styrke kvinnes posisjon må beskyttelse og bistand

koordineres ordentlig. En anbefaling er å styrke ROSA-prosjektet, fordi de tilbyr de viktige tjenestene og bistand som ofre for menneskehandel så desperat trenger. Dette er en observasjon, gjort både i denne studien, og i evalueringen av ROSA (Dyrlid og Berg, 2008). Mangel på ressurser undergraver imidlertid prosjektets arbeid med å koordinere støtten til ofre for menneskehandel.

En arbeidsgruppe med mandat for å profesjonalisere, effektivisere og forbedre både kortsiktig og langsiktig beskyttelse og bistand er etablert i Oslo, Bergen, Trondheim og i Kristiansand. Disse gruppene kalles TOT-grupper (Tverretatlige operative team). Medlemmene er representanter fra krisesentrene, politiet, helsesektor og sosialkontorene. De er ansvarlige for å gi personer identifisert som ofre for menneskehandel det de har krav på innen de ulike områder.

KOM-prosjektet er også ansett som et suksessrikt prosjekt av kvinnene og bør derfor styrkes. KOM-prosjektet vil bli evaluert innen utgangen av 2009. KOM-prosjektets mandat er å sørge for at nasjonale standarder blir implementert og at identifiserte offer for menneskehandel gis de rettighetene de har krav på.

Tiltak må tas for å sikre en harmonisering av støtten fra de ansvarlige aktørene på lokalt nivå. Det er særlig viktig at de ulike politidistriktene gir en ensartet beskyttelse til kvinnene, samt kjenner til gjeldende bestemmelser slik som for eksempel refleksjonsperioden. Politiet er i mange av sakene de som først møter ofrene. Mangel på kompetanse og forståelse i henhold til hjelpeapparatet kan ha svært uheldige konsekvenser for kvinnene.

4.4.2 Trygge bosteder og øyeblikkelig praktisk og sosial bistand

Etter å ha flyktet fra prostitusjon og menneskehandlerne, uttrykker kvinnene et svært akutt behov for å komme til et trygt bosted. Krisesentrene tilbyr slike trygge bosteder og gir kvinnene den plass og den tid de så inderlig har behov for, slik at de kan roe seg ned og tenke fremover.

I tillegg til sikkerhet, skal krisesentrene gi den nødvendige praktiske assistanse som kvinnene trenger i prosessen med å etablere et nytt liv: hjelpe kvinnene til å få tilgang til behørig helseomsorg, legehjelp, sosiale tjenester (mat, klær, penger til aktiviteter, arbeidstrening osv.)

Volden kvinnene har opplevd, har som tidligere nevnt, særdeles negative konsekvenser for deres liv. Det har gjort det vanskeligere for dem å stole på mennesker og redusert deres selvtilitt. De som arbeider på krisesentrene

er derfor svært viktige støttespillere og talspersoner for kvinnene.² Flesteparten av kvinnene er veldig fornøyde med krisesentrene og den støtten de får der.

Monica fortalte oss:

«Det er et bra sted. Alle er så snille mot meg. Jeg har... det er som om jeg har familien min... som gir meg håp om at det skal gå bedre for meg.»

Imidlertid snakker to av kvinnene i denne studien om rasismen og de rasistiske holdningene blant noen av de som jobber ved krisesentrene de bodde ved. En kvinne ble avvist av et krisesenter på grunn av hennes etniske opprinnelse. Hanna snakker om den rasistiske behandlingen hun fikk av ei som jobbet på krisesenteret.

«Da jeg prøvde å snakke om noen av mine behov svarte hun meg med at: 'du har ingenting der hvor du kom fra og allikevel kommer du til Norge og klager og er misfornøyd'.»

For å sikre kvinnene tilgang på øyeblikkelig praktisk og sosial bistand, bør det etableres et felles hus/kontor for de ulike enhetene som jobber med menneskehandel. En felles lokalisering vil være mer brukervennlig for ofrene og de vil derfor unngå å måtte gå fra sted til sted for å få den hjelpen de trenger. Samtidig vil en felles lokalisering være nyttig for hjelpeapparatet. Hjelpeapparatet bistår innen et komplisert saksfelt, og det stilles derfor store krav til personalet. Ved en felles lokalisering, kan de jobbe sammen i et team, lære av hverandre og støtte hverandre. For å sikre at kvinnes historier blir hørt av politiet og andre fagpersoner, bør det lages en oversikt over godkjente tolker.

4.4.3 Midlertidig og permanent oppholdstillatelse

Ofre for menneskehandel kan søke om det som kalles «refleksjonsperiode». Denne perioden gir personen tid til å tenke igjennom og bestemme seg for om han/hun vil samarbeide med politiet og anmelde forholdet. Formålet med refleksjonsperioden er å bidra til at ofrene skal kunne bryte med miljøet bak menneskehandelen, og legge til rette for at bakmennene skal kunne straffeforfølges.

I Norge kan hvem som helst identifisere et mulig offer for menneskehandel, inkludert offeret selv. Men i de fleste tilfeller er det en hjelpeorganisasjon, immigrasjonsmyndighetene eller politiet som identifiserer ofrene.

De fleste kvinnene i denne rapporten har fått innvilget refleksjonsperiode. Terskelen for å få innvilget refleksjonsperiode er lav. Det settes som krav at personen må være villig til å akseptere den hjelp og bistand som tilbys, samt være villig til å bryte med miljøet hun eller han var en del av.

For å kunne søke om refleksjonsperiode må man personlig møte opp på den lokale politiastasjonen for å fylle ut et søknadsskjema og ta fingeravtrykk. Et kort sammendrag av offerets historie må vedlegges søknaden som blir sendt til UDI (Utlendingsdirektoratet). Sammendraget kan bli fortalt av personen selv, skrevet ned av personen som bistår henne eller advokaten hennes. Om hun bor på et krisesenter gjennom ROSA, vil ROSA sende en skriftlig bekreftelse med søknaden om at hun er registrert i prosjektet. Det lokale politiet forbereder kun saken for UDI. Sammen med politiet er Utlendingsdirektoratet pålagt å prioritere disse sakene og koordinere saksbehandlingen knyttet til innvilgelse av refleksjonsperioden (rundskriv nr. A1-10/06, 15.mai 2008). Arbeids- eller oppholdstillatelsen, med varighet på seks måneder, kan utvides med ett år om gangen dersom politiet trenger offerets bistand for å gjennomføre straffefølgelsen. Hensikten er å forenkle domfellelsen av menneskehandlerne. Dette krever imidlertid at offeret må anmelde personene bak menneskehandelen/hennes bakmenn. Derfor er det å søke om forlengelse av oppholdstillatelsen en stor avgjørelse for kvinnene å ta.

Dersom hun ikke velger å anmelde bakmennene sine og den midlertidige oppholdstillatelsen på seks måneder utløper, står hun mellom to valg. Hun kan søke asyl i henhold til generelle regler, eller hun kan reise tilbake til hjemlandet. De fleste kvinnene i denne studien søkte om asyl ved utløp av den seks måneder lange refleksjonsperioden. Å reise tilbake til hjemlandet blir ofte ikke sett på som en mulighet for kvinnene, og kan i mange tilfeller også være farlig. I tillegg kan kvinner som har overlevd menneskehandel, prostitusjon og seksuelle overgrep bli stigmatisert og møte avvisning fra partnere, ektemenn, familier, arbeidsplasser og samfunnet forøvrig når de reiser tilbake. Dersom resultatet er usikkert trenger kvinnene hjelp og støtte gjennom denne lange behandlingstiden (se 4.4.6 – juridisk rådgivning).

Ut i fra hva kvinnene forteller kommer det klart frem at en sikker oppholdsstatus, som tillater dem å arbeide, er avgjørende. Som Laila sier:

«Mennesker i Europa har godt av å få vite hvorfor noen jenter er i prostitusjon. De bør vite hvor mange jenter som ikke har lyst til å være det, men at personen som hjalp dem å komme hit fikk dem til å gjøre det. I de fleste tilfeller kan de ikke lete etter andre jobber. Til og med jentene som er ferdige med tilbakebetalingen sin fortsetter å prostituere seg fordi de ikke har arbeidstillatelse.»

«Det er så mange jenter som virkelig vil slutte når de er ferdige med å betale tilbake, akkurat som meg, men de har ikke arbeidstillatelse, og de er nødt til å spise.»

Selv om reglene sier at ofre for menneskehandel skal få hjelp av offentlige instanser i asylsøkerprosessen, rapporterer noen av kvinnene i denne studien om store vanskeligheter med å få tilgang til hjelp. En kvinne forteller oss:

«Politikvinnen ved den første politiastasjonen åpnet ikke døren for meg. Jeg tryglet henne fordi jeg var så redd og fortalte henne at det var et nødstilfelle. Hun svarte meg at hun ikke kunne åpne døren og fortalte meg at jeg måtte gå til en annen politiastasjon, uten å hjelpe meg videre. Når jeg kom til den andre politiastasjonen fortalte jeg politimannen der at dette (menneskehandel) hadde skjedd med meg, og at jeg ville snakke med politiet. Politimannen spurte meg om jeg hadde visum og pass. Jeg sa nei. Han sa at jeg måtte dra dit hvor man søker om asyl, uten å forklare meg hvor det var. Jeg sa at jeg ikke visste hvor det var. Han gav meg et kart. Så dro jeg til et sted man kunne søke asyl. Politimannen der fortalte meg at jeg måtte vente til det ble morgen fordi det var så sent på natta. Han lot meg sove der. Herregud, det var som om jeg hadde vært i fengsel i et helt år, også åpnet noen døren.»

Hanna hadde en tilsvarende historie - hun ble sendt til et asylmottak:

«Politiet sendte meg dit fordi jeg ikke hadde pass eller noen ting. Han fortalte meg at politiet i Norge ikke hadde rett til å hjelpe meg – han sa jeg måtte ha visum. Og nå, ettersom jeg ikke hadde noe, ble jeg sendt til dettes kontoret.»

Mange av kvinnene har ingen kunnskap om etatene, tjenestene og prosessene i Norge. De er ikke kjent med begrep som sosiale tjenester, velferd osv. Slike velferdsordninger eksisterer ikke i hjemlandene deres. For eksempel da Anne ble spurt om hun hadde søkt asyl, svarte hun at hun til å begynne med ikke hadde noen anelse om hva det betydde. Hun forteller:

«Ja, jeg søkte – jeg fylte ut skjemaer uten å vite hva jeg gjorde. Jeg visste ikke hva asyl var.»

Kvinnene fortalte også om trusler mot deres fysiske sikkerhet på asylmottakene. Hanna forteller oss:

«De sendte meg til dette stedet hvor det ble enda mer stress, fordi det var for mye folk der. Jeg så også en mann fra samme land som menneskehandleren min, og dørene der er

åpne, og de har ingen kontroll, ingen ting. Hvem som helst kan gå inn og ut der.»

Nadia, som hadde søkt asyl, forteller om hvordan andre jenter fra gaten, som hun har møtt i kirken, fortalte henne om deres mistillit til asylsystemet. Hun forteller:

«Men de ville ikke søke om asyl. De fortalte meg at å sitte her ikke kom til å hjelpe meg. At jeg ville bare bli sendt tilbake til hjemlandet mitt. De sa også at jeg burde komme meg ut av asylmottaket og tilbake på gata med dem, for å få tak i penger. De fortalte meg at jeg ikke ville få hjelp, og at jeg ikke ville sitte igjen med noen ting om de sendte meg tilbake.»

Monica, som bodde på et asylmottak i Norge sammen med sin lille baby, forteller om hvor ulykkelig hun var der:

«Jeg gråt så mye, så mye, da jeg bodde på asylmottaket. Jeg var redd. Jeg visste ikke hva som ville skje med meg. Jeg kunne ingen ting om dette stedet. Og når hun (rådgiveren fra ROSA) kom til meg, ble jeg så glad.»

Press relatert til asyl og oppholdsstatus har enorme konsekvenser for kvinnenes mentale helse. En annen stor bekymring for kvinnene er den juridiske statusen til barna deres som bor i hjemlandet.

Dersom kvinnen ikke oppfyller vilkårene for asyl har hun fortsatt mulighet til å få innvilget opphold på humanitært grunnlag.

Utenriksdepartementet (UD) har inngått en avtale med International Organisation for Migration-Norge (IOM) for å sikre en trygg repatriering av offer for menneskehandel tilbake til deres hjemland. Det ytes også økonomisk støtte til tiltak som fremmer integrering i hjemlandet. Dette er tiltak tilpasset den enkelte kvinnes situasjon, og det kan dreie seg om støtte til skolegang og oppstart av egen bedrift. Repatriering har ikke vært en aktuell problemstilling for kvinnene i denne studien, men det er viktig at prosessen knyttet til repatriering til kvinnenes hjemland blir gjennomført på en trygg og omsorgsfull måte.

Intervjuene med kvinnene viser at flinke og godt trente tolker er ekstremt viktig for at de skal kunne fortelle historiene sine til Utlendingsdirektoratet (UDI).

Den usikre situasjonen til ofre for menneskehandel, som er forårsaket av lang og besværlig behandlingstid for å få oppholdstillatelse, er en utfordring for immigrasjonsmyndighetene. Følgende tiltak burde implementeres av den norske regjering for å forbedre både søknadsprosessen og prosessen knyttet til innvilgning av oppholdstillatelse:

- I tråd med Utviklingsutvalgets forslag (september 2008) bør ofre for menneskehandel få innvilget oppholdstillatelse uten å være nødt til å samarbeide med politiet eller anmelde menneskehandlerne, eller ta del i rettssaker.
- Saksbehandlingstiden bør reduseres da denne er svært tidkrevende i dag.
- For å kunne identifisere ofre for menneskehandel bør saksbehandlere i UDI få opplæring i identifisering av ofre for menneskehandel.
- Asylmottakene og de tjenester de yter bør forbedres. Personell ved asylmottakene bør få trening i hvordan å identifisere ofre for menneskehandel. Det bør også vært egne asylmottak for kvinner for å kunne forbedre sikkerheten til enslige kvinner.

4.4.4 Samarbeid med myndighetene

De fleste kvinnene i denne rapporten sa seg villige til å samarbeide i straffeforfølgelsen av deres bakmenn. Forventningen om å se gjerningsmennene bli straffet, er en sterk drivkraft for et slikt samarbeid. Et annet insitamant for at kvinnene skal ta del i straffeforfølgingsprosessen, er muligheten for at de gjennom dette får et trygt bosted i Norge for en lengre periode enn de seks månedene som refleksjonsperioden utgjør.

Kvinnene har imidlertid også fortalt at det er mange grunner for ikke å samarbeide med myndighetene. Først og fremst frykter mange represalier fra menneskehandlerne rettet mot seg selv eller deres familier. For mange av kvinnene er det alt for farlig å vitne i en rettssak mot bakmennene.

Mona sier:

«Politiet kom til meg og spurte om jeg ville vitne mot denne kvinnen (menneskehandleren hennes), men jeg sa nei, fordi der hvor jeg er fra, kan hun bestikke politisjefen og alle.»

For noen av kvinnene var vitnebeskyttelse et alternativ. Hvis det er fare for at et vitne vil bli utsatt for trusler eller represalier er politiet ansvarlig for å forhindre dette. Politiet må også påse at ofrene ikke blir truet av menneskehandlerne til å holde munn eller avgi falske vitneforklaringer.

Noen av kvinnene har motstridende følelser i forhold til det å vitne - de må vitne mot en bakmann som også er deres kjæreste eller ektemann. Manglende tillit til myndighetene er også en barriere for samarbeid. De fleste av kvinnene forklarer at de ikke forteller den sanne livshistorien sin til de norske myndighetene med en gang. Noen ganger føler de seg skamfulle over historiene sine på grunn av stigmaet knyttet til kvinner i prostitusjon. Ofte har de også hatt dårlig erfaring med myndighetene i hjemlandet. Mange av kvinnene forteller om upålitelig politi og dommere.

De har kommet over dem som kunder eller som korrupte håndhevere av loven og har sett dem knyttet til kriminelle organisasjoner. I tillegg har noen av kvinnene blitt opplært av menneskehandlerne til å frykte politiet. Mange av kvinnene er motvillige til å gi personlig informasjon til myndighetene fordi de er redde for at det vil skade dem ytterligere. Det er også ofte svært vanskelig å fortelle historier om seksuell mishandling i andres nærvær.

En annen grunn til at kvinner ikke samarbeider med myndighetene er mangelen på offersensitive prosedyrer i rettssystemet. Fra historiene til kvinner som har valgt å samarbeide med myndighetene har vi fått høre om de diskriminerende holdningene, ydmykelsen og trakasseringen som forekommer i rettsakene. De beskriver forsvarsadvokatene til menneskehandlerne som spesielt aggressive. Kvinnene sier at disse advokatene er ute etter å stille dem i et dårlig lys, eller å gi dem skylden for omstendighetene knyttet til de påståtte forbrytelsene. Negative holdninger til kvinner som har vært ofre for menneskehandel, og kvinner som har vært i prostitusjon, utgjør en alvorlig hindring i rettssystemet og en alvorlig hindring for kvinnes tilgang til sine rettigheter. Anne har følgende å si om sitt møte med det norske rettssvesen:

Min første rettsak – jeg husker ikke mye fra den. Men jeg husker dommeren. Hun var en tøff dame og lot ingen være nedlatende mot meg. I den saken nektet jeg også å møte mennene som hadde gjort dette mot meg. I den neste saken, i Lagmannsretten, var jeg villig til å møte dem. Men jeg var vettskremt. Jeg drømte at de ville komme inn i rettsalen og drepe meg. Det var helt forferdelig å være der og vite at de var der og så på meg. Men det som var virkelig forferdelig var hva forsvarsadvokatene gjorde og hvordan de oppførte seg. Jeg husker en episode: Jeg hadde vært på sykehuset for å ta røntgenbilder av kroppen min, for å se om jeg hadde noen innvendige skader, etter som jeg hadde vondt over hele kroppen etter all mishandlingen. På sykehuset hadde de også tatt bilder av meg – av alle arrene jeg hadde på kroppen etter det mennene hadde gjort mot meg. Når disse bildene ble tatt var jeg kun ikledd behå og truse. Smilte dumt gjorde jeg også, fordi jeg var flau, sant. Uansett. Når jeg var i retten kom forsvarsadvokaten med disse bildene. Først forstod jeg ikke hva han drev på med. Han ga alle i juryen et bilde, også sa han til dem: 'Se, hun smiler. Hun liker å bli tatt bilde av når hun er naken.' Det gjorde meg veldig lei meg.»

Hun fortsetter:

«De (advokatene) ringte også moren min i hjemlandet mitt

og spurte henne om hun visste at jeg var prostituert og at en mann hadde kjøpt meg. Mamma bare la på røret. Hun visste ikke at jeg var prostituert. Det var forferdelig at hun måtte bli fortalt det på den måten. Hva var vitsen med å fortelle moren min det? De bare gjorde det for å såre meg. Mamma fortalte meg at han hadde ringt henne og sagt at han var advokaten min, og at jeg var prostituert her i Norge. De ringte også en av mine arbeidsgivere i hjemlandet mitt og fortalte at jeg var prostituert. Jeg forstår ikke hvorfor de gjorde det. Jeg tror det var for å dra vitnemålet mitt i tvil og få retten til å tro at jeg var i prostitusjon frivillig.»

Setare forteller om sin opplevelse i rettsalen og hva forsvarsadvokaten gjorde:

«Og han så på dommeren, sant, mens han smilte, og sa: 'Men hvordan gjorde dere det? Tre jenter og tre kunder, men bare to senger?' Så... stoppet han der, sant, mens han smilte. Og jeg bare smilte også. Så ble han mer seriøs, jeg tror han ville at jeg skulle føle skam, han ville at jeg skulle føle meg nede. Som når han smilte, så på dommeren og sa: 'Å, tre jenter, tre menn og to senger.' Han ville at jeg skulle føle meg nede.»

Det å utvikle tillit tar ofte tid, flere samtaler og møter. ROSA er et svært viktig tilbud for å hjelpe kvinnene til å bli klar over sine rettigheter i Norge, og sette dem i kontakt med advokater som kan forberede kvinnene på hva det er som forventes av dem i deres møte med politiet og UDI. ROSA kan på sikt bidra til å øke tilliten til det norske systemet og myndighetene blant ofre for menneskehandel. Dette er viktig å ta i betraktning da (som vi har nevnt tidligere) kvinnene ofte har hatt negative opplevelser med myndighetene i hjemlandene eller transittlandene. De har derfor mistet tilliten til offentlige myndigheter/etater og deres tjenester. Som et resultat av dette stoler de heller ikke på norske myndigheter. Denne tilliten må gjenoppbygges for at kvinnene skal finne veien inn i det norske systemet og få tilgang på tjenestene. Etersom ROSA er en ikke-statlig organisasjon stoler kvinnene mer på personalet der enn på ansatte i etater som politiet. ROSA kan derfor være et viktig ledd for å skape den tilliten som trengs mellom ofrene og myndighetene, og for å skape god og effektiv kommunikasjon mellom de to og bidra til at politiet og påtalemyndighetene ikke påfører ofrene ytterligere belastning.

Laila forteller:

«Jeg forklarte alt til ROSA. De sa at jeg måtte fortelle alt til politiet eller UDI. Og det gjorde jeg.»

For å oppmuntre og bistå kvinnene i å samarbeide med myndighetene bør man vurdere bruken av anonyme vitneforklaringer.

Det bør diskuteres om det vil være hensiktsmessig å gjøre statlig støttede vitnebeskyttelsestiltak tilgjengelig for kvinner som er villige til å bidra med bevis i menneskehandelsaker. Sikkerhetssituasjonen rundt et offer må alltid vurderes på nytt etter at hun har avgitt vitneforklaring i retten.

Å avsløre informasjon som kan skade ofrene i hjemlandet bør være forbudt. Kvinners rett til privatliv bør sikres ved å forby saksbehandlere hos utlendingsforvaltningen og polititjenestemenn å avsløre til myndighetene i opprinnelseslandet at kvinnen har vært offer for menneskehandel, med mindre kvinnen selv ber om det. Historiene i denne studien viser at kvinner er spesielt sårbare i løpet av straffeprosessen. De intervjuede kvinnene har følt at de har blitt gjort til offer på nytt gjennom diskriminerende holdninger, ydmykelse og trakassering som de har blitt utsatt for i rettssalen.

Følgende tiltak bør iverksettes for å beskytte kvinner fra diskriminering, stigmatisering og trakassering i rettssalen og i løpet av straffeprosessen.

- Dommere bør bli gitt opplæring i behandling av ofre for menneskehandel for å gjennom dette heve både sin egen og rettens kompetanse til å hankses med slike saker.
- Jurysystemet i Norge må endres fra å bestå av 10 vanlige personer til å bestå av eksperter på menneskehandel.
- Kompetansen til forsvarsadvokatene bør forbedres.
- Det bør utvikles etiske retningslinjer for domstolens tjenestemenn og kvinner om hvordan behandle ofre for menneskehandel.

4.4.5 Tilgang til helsetjenester

Mange av kvinnene uttrykker et stort behov for psykologisk bistand. Den fysiske, psykiske og emosjonelle mishandlingen og torturen kvinnene har blitt utsatt for har alvorlige helsemessige konsekvenser. De lider av alvorlige traumer, stress, depresjon, angst eller spiseforstyrrelser, for å nevne noe. Noen av dem har utviklet helseproblemer knyttet til misbruk av alkohol og narkotiske stoffer. De fleste av kvinnene trenger derfor at deres mentale helse vies oppmerksomhet. De har behov for å heles før de klarer å skape seg et nytt liv. De ønsker å legge volden og fornedrelsen de har blitt utsatt for bak seg så fort som mulig, og lære hvordan de skal leve videre med de fryktelige opplevelsene de har gjennomgått. De trenger sårt å få snakket ut om sine opplevelser. Setare sier det slik:

«Jeg ville normalt sett stengt det inni meg og ikke tenkt på det før det hadde gått ti år. Og noen ganger prøver jeg å finne det... noen ganger føler jeg at jeg mangler... noe, som om noe ikke er normalt. Jeg har en del problemer og smerter inni meg, men jeg har stengt det inne sånn at jeg ikke kan finne

det selv en gang. Jeg må bare tenke på det som skjer i livet mitt nå. Jeg bare må gjøre det sånn.»

Mange av kvinnene snakket om å ha problemer med å få sove. Nadia, som ofte var våken om natten forteller:

«Ofte, når jeg sover, føler jeg at noe sitter oppå meg, holder meg nede, og jeg får ikke puste. Så noen ganger om natta er jeg redd for å sove.»

Anne forteller at det på et vis var mulig å klare å bære den fysiske smerten, men at å bære den psykiske smerten var umulig. Hanna forteller oss om den tidkrevende prosessen for å få tak i en psykolog:

«Og psykologen, jeg fant ikke psykolog. Jeg har ventet i ett år, og jeg fikk psykolog i forrige uke.»

Behovet for fysisk helsetjeneste haster også for mange av kvinnene. De har vært utsatt for alvorlig fysisk mishandling, seksuelle overgrep og systematisk voldtekt. Denne typen mishandling kan ha alvorlige fysiske helsekonsekvenser slik som: akutte eller kroniske fysiske skader (blåmerker, brukkne bein, blåveis, hjernerystelser og arr), fysiske funksjonshemminger (nerve-, muskel- eller beinskader, og tannproblemer), dårlig ernæring, trøtthet, narkotikaavhengighet osv. Den seksuelle mishandlingen de har blitt utsatt for kan lede til helsekonsekvenser som: akutte eller kroniske smerter under samleie, rifter og andre vaginale skader, negative konsekvenser som følge av utrygge aborter, manglende evne til å klare seksuelt samleie, HIV/AIDS, og seksuelt overførbare sykdommer som, klamydia, gonore, herpes, humant papillomavirus og syfilis. Mange av kvinnene er ikke klare over den enorme helseisrisikoen de har blitt utsatt for som ofre for menneskehandel, som for eksempel muligheten for å ha blitt smittet av HIV/AIDS. Kvinnene sier at mange av kundene nektet å bruke kondom. Det er derfor et umiddelbart behov for kvinnene å få en generell helsesjekk og psykologisk bistand når de kommer til krisesentrene.

Tilgang til det norske helsevesenet er basert på kvinnenens oppholdsstatus. Hvis man har oppholdstillatelse har man tilgang til helsevesenet. Kvinner som har blitt identifisert som ofre for menneskehandel vil i de fleste tilfeller få en midlertidig oppholdstillatelse som gir dem rett på vanlige helsetjenester. Alle kvinnene i dette studiet har blitt tildelt refleksjonsperiode og har derfor hatt en oppholdsstatus som har gitt dem tilgang til helsevesenet. Rådgiverne i ROSA og ved PRO-Senteret viser til tilfeller der antatte ofre for menneskehandel har blitt nektet adgang til helsetjenesten fordi de har oppholdt seg i Norge på turistvisum eller bodd

her ulovlig. En person som oppholder seg i et land på turistvisum har ingen adgang til helsevesenet om hun eller han ikke har reiseforsikring.

Antatte ofre for menneskehandel som har blitt gravide som et resultat av prostitusjon har blitt nektet abort om de ikke kunne betale for det. I noen tilfeller har ROSA og PRO-Senteret betalt for disse helsetjenestene med egne midler. Slik vi ser det, er tilgang til helsevesenet avgjørende for kvinnene, og antatte ofre for menneskehandel bør sikres nødvendige helsetjenester. Vi foreslår derfor at helsepersonell blir gitt grunnleggende opplæring i å identifisere ofre for menneskehandel, og at offer og antatte ofre blir garantert tilgang til helsevesenet.

Det er en langtekkelig prosess for ofre for menneskehandel å bli integrert i allmennlegetjenesten. I følge denne ordningen har alle beboere i Norge rett til å få tildelt en allmennlege som sin fastlege, som da vil gi prioritet til vedkommende personen på sin pasientliste. De to rådgiverne i ROSA-prosjektet forteller at det tar for lang tid å få kvinnene inn allmennlegetjenesten. Dette skyldes ofte at kvinnene på det tidspunkt ikke har personnummer. De må derfor vente på å bli tildelt et midlertidig nummer som kalles D-nummer. Rådgiverne kjenner et tilfelle der det tok over 6 måneder for kvinnen å få tildelt en fastlege, og på det tidspunktet var refleksjonsperioden over.

Det samme gjelder kvinnes behov for psykologisk bistand – de må vente på å få sitt D-nummer før de kan få avtale med en psykolog. Dette er et problem for mange kvinner, etter som de kunne tenke seg å få tilbud om terapi umiddelbart for å komme over de fryktelige overgrepene og torturen de har blitt utsatt for. Dette for at de skal kunne gå videre med livet sitt.

Denne rapporten anbefaler derfor at ofre for menneskehandel må prioriteres i sosial- og velferdssystemet. I tilfeller hvor det er indikasjoner på at kvinner har blitt utsatt for menneskehandel bør umiddelbar tilgang til alle nødvendige helse- og helserelaterede tjenester sikres. Ofre for menneskehandel bør få oppholde seg i Norge inntil de har fått tilfredsstillende behandling. Alle rettigheter til helsetjenester bør samles i en overlevelseshåndbok for ofre.

4.4.6 Juridisk bistand

Kvinnene som har blitt intervjuet i denne rapporten fortalte oss om det preserende behovet for juridisk bistand. De fleste av kvinnene snakker om en følelse av juridisk usikkerhet. De er engstelige for hva som vil skje med dem. De kjenner ikke

til sin juridiske status, og er heller ikke klar over sine rettigheter i landet.

En kvinne som er antatt å være offer for menneskehandel har rett til tre timer gratis rådgivning av en advokat slik at hun kan bestemme seg for om hun skal anmelde forholdet eller ikke. Denne juridiske bistanden gis uten behovsvurdering eller retensjon - uavhengig av om kvinnen velger å anmelde forbrytelsen eller ikke. Kvinnene har rett til selv å velge advokat.

Antall timer med gratis juridisk rådgivning som ofrene har rett på er ofte utilstrekkelig. Det er mange aspekter ved deres rettslige status som må behandles. Muligheten for å få innvilget refleksjonsperiode skal vurderes, påtale skal forberedes (hvis de ønsker å anmelde) eller det skal søkes om asyl eller oppholds- og arbeidstillatelse. De 3 timene med gratis juridisk bistand ofrene får i dag, er derfor alt for lite.

Rådgiverne i ROSA sier at mange av kvinnene som kommer til dem ikke har hatt kontakt med advokat enda, og blant de som har fått tilgang på advokater er det mange som ikke er fornøyd med dem og ønsker å få nye advokater oppnevnt.

Som Anne sier:

«Jeg hadde tro på advokaten i begynnelsen. Nå vet jeg ikke. Han ringer meg ikke eller forteller meg noen ting.»

Mangel på kunnskap om menneskehandel og utlendingsrett blant advokater har alvorlige negative konsekvenser for kvinnene. ROSA har derfor identifisert kompetente advokater, og opprettholder regelmessig kontakt i enkeltsaker med advokatene. Rådgiverne i ROSA forteller at det er mange engasjerte, dedikerte og kompetente advokater som av idealistiske grunner jobber mange timer uten lønn for å hjelpe ofrene.

Det er også viktig å merke seg at kvinnene knytter seg til advokaten som om de skulle være en sosialarbeider eller venn og ikke helt forstår advokatens rolle. Kvinnene sitter igjen med følelsen av at de har gitt advokatene all sin tillit, og fortalt dem alt og det oppstår derfor misforståelser når advokatene deretter ikke tar jevnlig kontakt. I begynnelsen setter advokatene av masse av tid til å lytte, men etter at de har skrevet ned historien kommer de ikke på besøk eller ringer så ofte. På grunn av papirarbeid og byråkrati tar det lang tid å forberede en sak, og advokatene har ofte minimum 15 andre klienter de må ta hensyn til. Det er i denne venteperioden at mange av kvinnene føler seg latt i stikken av advokaten.

I Norge har ofre som har blitt påført personskade som følge av seksual- og voldsforbrytelser rett på kompensasjon fra staten. (Ved personskader mener vi her fysiske eller mentale skader). Menneskehandel er en form for kriminalitet som gir offeret rett på kompensasjon. Ofrets advokat vil bistå offeret i å søke kompensasjon. For å kunne sikre ofre for menneskehandel kompetent juridisk bistand bør det utarbeides en oversikt over kompetente advokater og denne bør gjøres tilgjengelig for asylmottak og andre offentlige instanser som anbefaler advokater til kvinnene. Retten til gratis juridisk bistand bør utvides, både ved å utvide grunnlaget for å få fri rettshjelp og ved å øke retten til gratis juridisk rådgivning fra 3 til 10 timer.

4.4.7 Inntektsgivende muligheter

Alle kvinnene ber om bistand til å oppnå økonomisk uavhengighet. De trenger tilgang på utdanning så vel som hjelp til å få seg en jobb.

Anne sier:

«Om jeg får bo i landet vil jeg lære meg språket bra, finne noe jeg kan studere og begynne å jobbe.»

Hva kunne du tenke deg å drive med?

«Jeg kunne tenke meg å jobbe i en barnehage, fordi jeg liker barn. Men jeg kan også jobbe som hjemmehjelp for eldre.»

Setare forklarte hvor vanskelig det var å komme seg ut av prostitusjon, og å holde seg ut av den. I følge henne «slutter kampen aldri». Hun måtte vente i tre måneder uten støtte fra sosialkontoret. I denne perioden overveide hun flere ganger å gå tilbake til prostitusjon fordi hun var nødt til å leve og skaffe mat til barnet sitt.

«Jeg har ikke hatt inntekt på tre måneder. Jeg trenger penger for å kunne ta meg av sønnen min. Leiligheten koster 20 000 kroner for tre måneder. Jeg har fått fra venner – ett tusen her, to tusen der... Og du trenger så mye – du må vaske, ta en dusj, du trenger bleier, du trenger badeartikler til barnet – mange ting. Og det er ikke billig i Norge. Hvis du ikke har disse tingene tenker du: 'hva skal jeg gjøre?'. Hvis du går til "sosialen" vil de ha papirer, papirer, papirer. Og de sier at det ikke er mulig i dag, kom i morgen, kom om to uker, kom neste måned. Men de spør aldri om jeg har penger så jeg kan klare meg gjennom de to ukene, slik at jeg kan spise og få kjøpt bleier til barnet mitt. De spør deg aldri hva du trenger. De vil bare ha papirer. Så starter du å tenke: 'hva burde jeg gjøre? Jeg har gått på gata i Norge fordi jeg ikke har hatt penger til å ta meg av barnet mitt. Skal jeg gå på

gata igjen fordi jeg må ta hånd om barnet mitt? Hva burde jeg gjøre?»

Vi foreslår derfor at ofre for menneskehandel blir gitt prioritet av NAV. De bør også bli gitt gratis språkopplæring, etter som språkkunnskaper er avgjørende for deres integrering i det norske samfunnet.

4.4.8 Alternative boliger

Krisesentrene er ment å gi et midlertidig (3-6 måneder) trygt sted å bo for kvinner som har vært utsatt for menneskehandel og vold i hjemmet. På grunn av de ofte lange og tidkrevende prosessene kvinner som har blitt utsatt for menneskehandel må gå gjennom (søke om tillatelser osv.), trenger de husvære i 2-3 år før de kan etablere seg på egen hånd. Et krisesenter er opprettet spesielt med tanke på beskyttelse i akutfasen, og for de første 6 månedene kan dette derfor betraktes som et passende sted å bo. Å bo på et krisesenter i mer enn 6 måneder blir problematisk for kvinnene. De ser andre kvinner, som har blitt utsatt for vold i hjemmet, flytte inn og ut igjen og fortsette med livene sine, mens de må vente i usikkerhet. Lange opphold på krisesenter for offer for menneskehandel er derfor ikke er en god løsning. Denne rapporten foreslår derfor at alternative boliger må etableres over hele landet slik at kvinnene kan tilbys et alternativ til krisesenter etter de første seks månedene.

5. KONKLUSJON

Usikkerheten de føler i forhold til situasjonen deres er et stort problem for kvinnene. Når Setare reflekterte over hjelpen og bistanden hun hadde mottatt i Norge, snakket hun om hindringene hun møtte under forsøkene på å få hjelp.

Hennes tanker kan gi noen ideer og retningslinjer for hvordan man kan styrke hjelpeapparatet for kvinner og jenter som har blitt trafikkert til Norge:

«Uforutsigbarheten og usikkerheten om hvorvidt vi vil få hjelp, hva slags hjelp, og hva slags bistand vi har krav på er også et stort problem. Jeg kan ikke planlegge. Vi kan ikke legge langsiktige planer. Det er en stor kamp fra måned til måned, om å få tak i penger, og om alt annet. Det er svært vanskelig å planlegge. De seks månedene vi får i starten er veldig kort tid. Og hva skjer etter det?»

En rekke hull og utfordringer i hjelpetilbudet og det juridiske systemet i Norge viser seg gjennom intervjuene med kvinnene.

De kvinnene som trenger hjelp kan lett bli plassert på et kriesenter gjennom ROSA-prosjektet. Et stort problem som oppstår er imidlertid at kvinnene ikke har rett på økonomisk støtte fra dag én. De er ikke garantert sosialstønad eller økonomisk støtte før de har fått innvilget refleksjonsperiode. Denne prosessen kan ta 1 til 2 måneder.

ROSA gir derfor pengestøtte slik at de kan kjøpe mat, klær, og andre nødvendigheter. På noen NAV kontor blir kvinner og menn identifisert som ofre for menneskehandel gitt penger til livsopphold fra den dagen de søker om refleksjonsperiode. I disse tilfellene kommer vedkommende person til kontoret sammen med en hjelper og har med en kvittering fra politiet som viser at de har søkt refleksjon.

Når en kvinnen har fått innvilget refleksjonsperiode, er det kvinnens oppholdskommune som har ansvaret for å yte kvinnen støtte til livsopphold og ivareta hennes øvrige rettigheter. Det virker å være en varierende grad av forståelse og kunnskap knyttet til rettighetene til ofre for menneskehandel. I enkelte kommuner er kjennskap til ofrenes rettigheter dessverre en mangelvare. Denne mangelen på kunnskap og informasjon resulterer i at ofrene blir hindret i å få tilgang til sine rettigheter. I noen tilfeller har kvinnene måtte kjempe hardt for å både den økonomiske støtten og annen støtte de har krav på. Enten de er i ferd med å søke om refleksjonsperiode, forlenge den, eller søke om asyl så blir ofte kvinnenes botid på kriesentrene lang. Kriesentrene er normalt sett et sted hvor man bor for en kort periode, men kvinnene i ROSA-prosjektet må bo der lenge på grunn av mangelen på andre alternative bosteder. Ikke alle ofre for menneskehandel klarer å bo på kriesentrene,

av forskjellige årsaker. Enkelte av kvinnene har for eksempel fysiske eller psykiske helseplager eller rusavhengighet (som et resultat av utnyttelsen og mishandlingen de har blitt utsatt for i prostitusjon) som gjør at de ikke klarer å overholde reglene ved sentrene. Noen av kvinnene, som ikke klarer å bo på sentrene, ender opp på gata igjen fordi de ikke har andre steder å dra. Enkelte flytter inn i kommunale boliger og bruker mye av tiden alene. Og noen av de som har søkt om asyl velger å bo på et mottak.

Et annet problem som kommer frem og som må tas i betraktning er spørsmålet om ofrenes barn og deres rettigheter. Mange av ofrene har i tillegg til forsørgeransvar for sine barn i Norge også forsørgeransvar for barn i hjemlandet (i noen tilfeller var det for å kunne gi mat til barna sine og støtte de økonomisk at kvinnene dro fra hjemlandene sine til å begynne med). Et tiltak som kan innføres for å møte dette problemet er å gi ofre for menneskehandel en "sluttpakke" hvor økonomisk støtte inngår.

Kvinnene trenger også enkel tilgang på norskopplæring. Selv om de skulle fått innvilget arbeidstillatelse under refleksjonsperioden, er det svært usannsynlig at de vil finne sysselsetting når de ikke har gode nok norskkunnskaper eller ingen tidligere arbeidserfaring. Kvinnene bør derfor gis rett til norskkurs fra dag én av refleksjonsperioden (slik tilfellet nå er for asylsøkere). Arbeidstillatelsen som kvinnene får under refleksjonsperioden gir dem i realiteten ikke tilgang til lønnet arbeid og inntekt. I realiteten bidrar derfor ikke arbeidstillatelsen til å gi kvinnene økonomisk uavhengighet (som er helt avgjørende for å styrke dem og for å gi dem en mulighet til komme ut av prostitusjon). Hvis for eksempel kvinnene skulle få seg en 10 prosent deltidsstilling, ville lønnen de fikk utbetalt bli trukket fra den sosialstønaden de har krav på. Dette betyr at (hvis de har en jobb eller finner seg arbeid noe sted) så får de ikke mer penger i hendene enn om de ikke hadde jobb i det hele tatt.

Igjen betyr dette at de må finne seg en fulltidsjobb som betaler mer enn det sosialstønaden utgjør (noe som er veldig urealistisk på dette stadiet) dersom de skal få utbetalt mer penger. De befinner seg derfor i en svært vanskelig situasjon. Tidligere, da de var i prostitusjon, klarte enkelte å sette av litt penger til å sende hjem, mens nå etter å ha kommet seg ut av prostitusjon har de akkurat nok penger (sosialstønaden) til å dekke grunnleggende behov. De har i realiteten ingen mulighet

til å komme seg inn på arbeidsmarkedet og tjene penger på egen hånd.

Et annet problem er at kvinner som ikke har gyldige identifikasjonspapirer ikke kan åpne bankkonto. Ettersom lønnsutbetalinger i Norge ikke blir utbetalt i kontanter, men via bankkontoen, er dette et hinder for å kunne ta i mot jobb hvis det først tilbys.

Historiene til kvinnene intervjuet i denne rapporten, avdekker et behov for å sette økt fokus på beskyttelse og bistand, og at tilnærmingen i alt arbeid for å bekjempe menneskehandel må ta utgangspunkt i kvinnenes behov. Dette gjelder både i prosessen med å få flere kvinner ut av menneskehandel og deretter bistå dem med å starte et nytt liv, og ikke minst i forbindelse med samarbeid med politiet og under straffesakene. For hvert tiltak som blir utviklet for å avskaffe menneskehandel, må det gjennomføres en analyse av hvordan det vil påvirke offeret. Dette er i tråd med en av hovedkonklusjonene i rapporten «Working Together» fra Det nordisk-baltiske nettverket (2008), og bør implementeres av alle involverte aktører i arbeidet mot menneskehandel. Det bør videre implementeres i alle faser som ofre for menneskehandel gjennomgår – fra de blir identifisert som ofre for menneskehandel til de har søkt om lovlig opphold. Det er også avgjørende at kvinneorganisasjoner som har førstehåndserfaring med å jobbe med ofre for seksuell utnyttelse og mishandling, får de ressursene de trenger for å kunne påvirke politikkutviklingen innen feltet.

Historiene til kvinnene understreker behovet for å behandle handel med kvinner for seksuell utnyttelse separat når det gjelder politikkutvikling og utvikling av tjenestetilbud. Det er mulig og trekke paralleller mellom vold i nære relasjoner og handel med kvinner. Begge former for vold mot kvinner er et uttrykk for kvinners ulike og lavere status i patriarkalske systemer og et uttrykk for et ulikt maktforhold mellom menn og kvinner i samfunnet. Sårbarheten til kvinnelige ofre for menneskehandel er imidlertid ekstrem. Den ekstreme sårbarheten til denne gruppen kvinner krever en spesialisert og spesifikk omsorg, og nøye gjennomtenkte og sensitive tiltak som styrker ofrene i henhold til prinsippet «do no harm». Dette må være tiltak som ikke bidrar til retrafikking. Mangel på likestilling, sammen med andre former og mekanismer av undertrykkelse som rasisme i samfunnet generelt, representerer en tilleggsbelastning for kvinnene som allerede har opplevd noen av de verste formene for vold et menneske kan bli utsatt for.

Derfor må det utvikles en høy grad av sensitivitet for, og bevissthet rundt den ekstremt sårbare situasjonen til kvinner ofre for menneskehandel. Kvinnene befinner seg i krysningspunktet mellom ulike former for undertrykkelse i samfunnet vårt og dette må derfor danne et svært viktig grunnlag for politikkutvikling og tilpasning av hjelpetilbud. Dette for at tiltakene som blir implementert skal være effektive.

Menn som er ofre for menneskehandel for seksuell utnyttelse i Norge, selv om de er få i antall, bør ha krav på og motta den samme beskyttelse og bistand som kvinner som er ofre for menneskehandel. En kjønnsnøytral tilnærming er imidlertid ikke å anbefale. En kjønnsanalyse/vurdering er nødvendig for å sikre at de tiltak som implementeres har en positiv innvirkning på situasjonen til ofre for menneskehandel. Både kvinner og menn. Man trenger å sikre at tiltak som implementeres for menn ikke går på bekostning av de som implementeres for de kvinnelige ofre for menneskehandel. Hvis de som utvikler tiltakene ikke er bevisste dette, kan økonomiske ressurser bli kanalisert bort fra tjenester tiltenkt kvinner for å skaffe hjelp til mannlige ofre.

Norge har etablert et godt samarbeid mellom de ulike instansene som yter støtte og tjenester til ofre for menneskehandel. Det er også en generell enighet om den viktige rollen frivillige organisasjoner har i å bygge tillit blant ofrene, og sette de i kontakt med offentlige instanser og deres tjenester. På tross av dette mangler ROSA-prosjektet økonomiske ressurser, som igjen leder til mangel på menneskelige ressurser. Det er derfor nødvendig at prosjektet tilføres økte ressurser.

Helt til slutt: Av de 12 kvinnene som ble intervjuet i denne rapporten hadde 3 av dem oppholdstillatelse når de ble intervjuet; 2 har siden fått oppholdstillatelse; 5 venter fortsatt på svar på søknadene sine; og to har reist fra landet.

: APPENDIKS, INTERVJUGUIDE

I. BAKGRUNN

- land
- alder
- foreldrenes bakgrunn
- hvor mange søsken
- religion
- utdanning
- skolesystemet i hjemlandet
- politisk og økonomisk system
- Hva slags familie – øvrig familie osv.
- Hvordan var samfunnet ditt?
- Hvordan var barndommen din, venner, oppvekst, selvfølelse?
- Hva slags forhold hadde du til foreldrene dine?
- far
- mor
- brødre og søstre
- Hva husker du som bra i barndommen din?
- Hva husker du som ubehagelig?
- Hvordan var livet som ungdom?
- Hvordan og hvor møttes gutter og jenter?
- Hva slags holdning hadde nærmiljøet ditt til seksualitet?
- Hvordan var situasjonen for kvinner i ditt samfunn?

II. VEIEN TIL NORGE OG LIVET I NORGE

- Hva fikk deg til å forlate hjemmet ditt/hjembyen din?
- Hva var planene dine og forventningene dine når du reiste hjemmefra?
- Hvilke tanker hadde du om Vesten før du reiste fra hjembyen din?
- Kom du direkte til Norge?
- Gjennom andre land? Hvilke? Hvordan?
- Hva skjedde i de forskjellige landene?
- Hvem møtte du? Noen hjelpetjenester?
- Hva skjedde?
- Når og hvordan innså du at du hadde blitt rekruttert inn i prostitusjon?
- Hvor lenge var du prostituert? Og hvor?
- Møtte du andre kvinner i same situasjon?
- Hvordan vil du beskrive den perioden?
- Hvordan ble transaksjonene arrangert?
- Hva var de generelle vilkårene? For eksempel: hvor bodde du, hvor tok du i mot kunder, følte du deg trygg,

- hadde du fritid, og fikk du noen venner?
- Hvor mye av pengene fikk du beholde?
- Hva gjorde du med pengene?
- Hva fortalte du familien din? Har du kontakt med familien din i hjemlandet?
- Når sluttet du med prostitusjon, og hvorfor?
- Snakket du med de andre kvinnene om situasjonen for kvinner i prostitusjon?
- Hvordan var det å være mørkhudet og i prostitusjon? Hvilke holdninger ble du møtt med?
- Ble du som utenlandsk behandlet annerledes?
- Synes du at mørkhudete kvinner har andre erfaringer enn hvite kvinner?

III. KUNDER

- Hvem var de?
- Hvordan og hvor møtte du dem?
- Hvordan fant du kundene?
- Var det noe overraskende ved å se hvordan de var?
- Hvordan behandlet de deg?
- Opplevde du vold noen gang?

IV. STØTTEAPPARATET I NORGE

- Hva fikk deg til å søke hjelp?
- Hvilke tilbud?
- Hvordan kom du til ROSA?
- Hvilken hjelp mottok du?

V. DRØMMER OG AMBISJONER

- Hva drømte du om som barn?
- (Tror du at denne drømmen er oppnåelig?)
- (Hvordan lever denne drømmen i deg nå?)
- Hva føler du om denne drømmen nå?
- Hvordan ser du på fremtiden din nå?
- Hvordan er du forskjellig / situasjonen din forskjellig nå?
- Hva syns du om Vesten nå?
- Hva er den ene positive forandringen i livet ditt nå?
- Hva syns du om dette intervjuet?

The Secretariat
of the Shelter Movement

HELSE OG
REHABILITERING
Stiftelsen for norsk helse- og rehabiliteringsorganisasjoner